

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra**

Ernestos Girdvainytės,
V kurso, finansų ir mokesčių teisės
studijų šakos studentės

**Magistro darbas
Aplinkos apsaugos finansavimas savivaldybėse**

Vadovas: prof. dr. Bronius Sudavičius
Recenzentė: doc. dr. Indrė Žvaigždiniene

Vilnius
2019

TURINYS

ĮVADAS.....	2
1. APLINKOS APSAUGA KAIP SAVIVALDYBIŲ FUNKCIJA.....	4
2. SAVIVALDYBIŲ APLINKOS APSAUGOS RĖMIMO SPECIALIOJI PROGRAMA.....	9
2.1. Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansavimo šaltiniai.....	10
2.2. Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų panaudojimas.....	18
2.3. Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos procedūra.....	22
2.4. Lėšų panaudojimo kontrolė ir atsakomybė.....	34
3. SAVIVALDYBIŲ BIUDŽETŲ ĮTAKA APLINKOS APSAUGAI.....	37
4. EUROPOS SĄJUNGOS STRUKTŪRINIŲ FONDŲ LĖŠŲ ĮTAKA APLINKOS APSAUGAI SAVIVALDYBĖSE.....	49
IŠVADOS.....	54
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	56
SANTRAUKA.....	67
SUMMARY.....	68

IVADAS

Temos aktualumas. Aplinkai neigiamą poveikį sukelia daugelis veiksnių ir norint pagerinti būklę yra būtina imtis atitinkamų priemonių. Jos turi būti tinkamos, kad efektyviai būtų pasiektas tikslas, todėl parenkamos atsižvelgiant į tai kas sukelia tokį poveikį ir kokiais būdais. Greičiausiai apie problemas yra pastebima konkrečioje teritorijoje kur jos atsiranda. Tai lemia, kad būtent atitinkama savivaldybė gali imtis veiksnių ir sumažinti žalą ar ją panaikinti. Pastebėtina, kad visose teritorijose yra imamasi įvairių priemonių šioje veiklos srityje ir vykdoma aplinkos apsaugos funkcija. Siekiant įgyvendinti aplinkos apsaugos priemones yra būtinos lėšos, kuriomis savivaldybės galėtų naudotis. Dėl šios priežasties yra itin aktualu atskleisti jų praktiką ir išanalizuoti iš kokių šaltinių bei kokios priemonės gali būti finansuojamos.

Darbo tikslas - išanalizuoti aplinkos apsaugos finansavimą savivaldybėse.

Darbo uždaviniai:

- 1) atskleisti savivaldybių aplinkos apsaugos funkciją.
- 2) Išanalizuoti savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą.
- 3) Nustatyti savivaldybių biudžetų įtaką aplinkos apsaugai.
- 4) Išsiaiškinti Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų įtaką aplinkos apsaugai savivaldybėse.
- 5) Atlikus tyrimą pateikti išvadas.

Darbo objektas – pagrindiniai aplinkos apsaugos finansavimo šaltiniai savivaldybėse.

Tyrimo metodai. Rašant magistro darbą buvo naudojamas aprašomasis metodas, kuriuo atskleista savivaldybių aplinkos apsaugos funkcija, savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansavimo šaltiniai, lėšų panaudojimas, procedūra, lėšų panaudojimo kontrolė ir atsakomybė. Taip pat savivaldybių biudžetų pajamos ir aplinkos apsaugos priemonių finansavimas bei įgyvendinamos priemonės iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų. Panaudotas ir analizės metodas, kuriuo nagrinėti teisės aktai, rekomendacijos ir išsiaiškinta kokios priemonės gali būti finansuojamos iš savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų. Lyginamuoju metodu buvo atskleistos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansavimo šaltinių pajamos ir įgyvendinamos aplinkos apsaugos priemonės iš įvairių šaltinių.

Darbo originalumas. Vadovaujantis teisės aktais, mokslinė literatūra yra darytina išvada, kad daugiau nagrinėjama savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialioji programa. Magistro darbas yra originalus ir naujas tuo, kad atsižvelgiama į visus pagrindinius aplinkos apsaugos finansavimo šaltinius ir analizuojant darbo objektą skirtas dėmesys savivaldybių praktikai t.y. išsiaiškintos konkrečios įgyvendinamos aplinkos apsaugos priemonės.

Svarbiausi šaltiniai. Rašant magistro darbą buvo pasinaudota Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymais, poįstatyminiais teisės aktais, Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos rekomendacijomis, vadovėliais ir mokslinė literatūra bei Lietuvos Respublikos teismų praktika, savivaldybių strateginiais veiklos planais, savivaldybių interneto svetainėse pateikia informacija. Jais buvo pasiektas darbo tikslas ir nustatytos konkrečios įgyvendinamos aplinkos apsaugos priemonės savivaldybėse.

Svarbiausi šaltiniai yra B, Sudavičiaus, E, Vaitiekienės, Savivaldybių specialiosios aplinkos apsaugos rėmimo programos: Teisinio reguliavimo probleminiai aspektai. Jurisprudencija, 2014 m. Nr. 21 (4); Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas; Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas, Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas; Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas; vadovėliai - A, Medelienės, B. Sudavičiaus, Mokesčių teisė, 2011 m.; I, Žvaigždinienės, Materialinė atsakomybė už žalą aplinkai, 2008 m.; savivaldybių strateginiai veiklos planai; Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo; savivaldybių biudžeto sudarymo ir vykdymo tvarkos aprašai; savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos sudarymo ir vykdymo tvarkos aprašai; savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitos.

1. APLINKOS APSAUGA KAIP SAVIVALDYBIŲ FUNKCIJA

Visuomenė vykdydama įvairias veiklas sukelia atitinkamą poveikį aplinkai, kuri sudaryta iš įvairių elementų ir paveikus vieną iš jų yra sukeliama pokyčiai visoje jos sistemoje. Atsižvelgiant į tai ji „turi būti saugojama kaip sistema“¹. Dėl visuotinai pripažįstamos tinkamos aplinkos išsaugojimo svarbos yra imamas tam tikrų priemonių nustatymo ir jų įgyvendinimo. Prie šio tikslo realizavimo prisideda ir savivaldybės, kurių viena iš funkcijų yra būtent aplinkos apsauga. Ši pareiga joms įtvirtinta ir pagal Lietuvos Respublikos Konstitucijos 53 straipsnio 3 dalį: „Valstybė ir kiekvienas asmuo privalo saugoti aplinką nuo kenksmingų poveikių“.

Aplinkos apsauga yra suprantama, kaip „aplinkos saugojimas nuo fizinio, cheminio, biologinio ir kitokio poveikio ar pasekmių, atsirandančių įgyvendinant planus ir programas, vykdančią ūkinę veiklą ar naudojant gamtos išteklius“². Savivaldybių nuolatine veikla siekiama, kad aplinkos būklė būtų tinkama ir užtikrintų visuomenei saugias gyvenimo sąlygas bei racionalų gamtos išteklių panaudojimą, todėl yra naudojamos įvairios teisinės, ekonominės, organizacinės priemonės. Jos aplinkos apsaugos srityje realizuojamos įvairių teisės aktų ir įstatymų nuostatos bei atsižvelgdamos į savo kompetenciją, kuri yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme, įgyvendina valstybinio aplinkos valdymo ir kontrolės funkcijas. Atkreiptinas dėmesys, kad vietos savivaldos institucijoms funkcijos yra nustatomos ne tik Lietuvos Respublikos Konstitucijos bei atitinkamų įstatymų, tačiau pati valstybė joms gali perduoti tam tikras sąvaidas vykdyti jos vardu. „Savarankiškos funkcijos yra: 1) medžioklės plotų vienetų sudarymas ir jų ribų keitimas; 2) teritorijų planavimas, savivaldybės bendrojo plano ar savivaldybės dalių bendrųjų planų ir detaliųjų planų sprendinių įgyvendinimas; 3) specialiųjų architektūros reikalavimų nustatymas ir statybą leidžiančių dokumentų išdavimas įstatymų nustatyta tvarka; 4) statinių naudojimo priežiūra įstatymų nustatyta tvarka; 5) savivaldybės saugomų teritorijų steigimas, apsauga ir tvarkymas; 6) kraštovaizdžio tvarkymas ir apsauga, savivaldybės teritorijoje esančių želdynų, želdinių apsauga, tvarkymas ir kūrimas, inventorizacijos, apskaitos, atskirųjų želdynų žemės sklypų kadastrinių matavimų ir įrašymo į Nekilnojamojo turto registrą organizavimas ir stebėseną; 7) aplinkos kokybės gerinimas ir apsauga; 8) nuotekų tvarkymo organizavimas; 9)

¹ MARCIJONAS, A.; SUDAVIČIUS, B. *Ekologinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 1996, p. 26.

² Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 5-75, 1 str. 2 p.

komunalinių atliekų tvarkymo sistemų diegimas, antrinių žaliavų surinkimo ir perdirbimo organizavimas, sąvartynų įrengimas ir eksploatavimas; 10) savivaldybėms priskirtas triukšmo prevencijos ir triukšmo valstybinio valdymo įgyvendinimas“³. Aplinkos apsaugos srityje gauta funkcija iš valstybės yra „dalyvauti valdant valstybinius parkus“⁴. Vietos savivaldos institucijų reikšmingos pareigos aplinkos apsaugos srityje yra įtvirtintos ir Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatyme, kuriame nustatyta, kad jos: „1) valdo, naudoja ir saugo joms priskirtus gamtos išteklius ir aplinkosaugos objektus; 2) paskirsto pagal savivaldybėms nustatytus limitus valstybinius gamtos išteklius; 3) rengia, tvirtina ir įgyvendina savivaldybių aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo programas, schemas ir kitas aplinkos apsaugos priemones; 4) nustatyta tvarka naudoja Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšas, tvirtina asignavimus aplinkos apsaugai; 5) steigia ir tvarko įstatymų nustatyta tvarka savivaldybės saugomas teritorijas, kraštovaizdžio objektus; 6) dalyvauja ir teikia išvadas bei pasiūlymus planuojamos ūkinės veiklos poveikio aplinkai vertinimo ir atrankos dėl poveikio aplinkai vertinimo procesuose; 7) skelbia saugotinais vertingus dendrologiniu, ekologiniu, estetiniu, kultūriniu bei kraštovaizdžio formavimo požiūriu medžius ir krūmus, augančius valstybinėje ne miškų ūkio paskirties žemėje ir privačioje žemėje; 8) nustato savo teritorijoje griežtesnius už valstybinius normatyvus, suderinusios su juos patvirtinusiomis valstybės institucijomis; 9) pagal kompetenciją priima sprendimus ir kontroliuoja jų vykdymą; 10) vykdo kitas įstatymų nustatytas funkcijas“⁵. Jos pagal šio įstatymo 7 straipsnio 1 dalį, 8 straipsnio 1 dalį ir Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymo 9 straipsnio 2 dalį teikia informaciją apie jų teritorijos aplinką. Taigi, savivaldybėms aplinkos apsaugos srityje yra priskirtos ir kituose teisės aktuose įtvirtintos funkcijos, kuriuose nustatomas detalesnis jų turinys. Pavyzdžiui, nors Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme yra įtvirtinta pareiga susijusi su medžioklės plotais, tačiau Lietuvos Respublikos medžioklės įstatyme nustatyta platesnė kompetencija. Pirmiausia pagal 5 straipsnio 5 dalį, jos yra atsakingos už pačių komisijų suformavimą, kurioms yra pavesta nustatyti bei koreguoti medžioklės plotų vienetus. Reguliuoja šių komisijų vykdomą veiklą, o joms parengus projektus jų veiklos

³ Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 55-1049, Žin. 2011, Nr. X-1722, 6 str. 9, 19-21, 25-26, 28, 30-31, 35 punktai.

⁴ Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1994, Nr. 55-1049; Žin. 2011, Nr. X-1722, 7 str. 5 p.

⁵ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 5-75, 6 str. 6 dalis.

sirtyje juos patvirtina. Registruoja pranešimus apie žalą, kurią sukėlė medžiojamieji gyvūnai bei sudaro komisijas, kurios nustato kokie nuostoliai patirti. Be to, gali pasiūlyti sustabdyti leidimą suteikiantį teisę naudoti medžiojamųjų gyvūnų išteklius. Lietuvos Respublikos želdynų įstatymo 10 straipsnyje yra atskleidžiama, kad savivaldybės atsakingos už projektų parengimą susijusių su želdynų sukūrimu bei organizavimą komisijos veiklos, kuri atsakinga už tinkamą želdynų ir želdinių būklę. Nustato tvarką, pagal kurią yra skiriamas finansavimas, remiantis įstatymais paskelbia želdynus, želdinius saugotinais bei nustato taisykles apsaugai, sprendžia įvairius klausimus susijusius su medžiais. Pagal 16 straipsnį užtikrina informacijos apie želdynus ir želdinius viešumą, informuoja visuomenę dėl šioje srityje svarbių pokyčių.

Savivaldybės strateginio planavimo laikotarpiu nusistato įvairias savo veiklos kryptis, galimybes realizuoti savo funkcijas ir įgyvendinimą siekiamų uždavinių, taip pat, kaip efektyviai panaudoti turimus išteklius. Taigi, jų veiklos planai yra matomi kiekvienos iš savivaldybės parengtame strateginiame veiklos plane, kuris konkretizuoja savivaldybės strateginio plėtros plano ir įvairių programų nustatytus tikslus bei siekiamų uždavinių realizavimą. Būtent kiekvienos savivaldybės strateginis veiklos planas yra vykdomas pagal įvairias programas, kurias patvirtina savivaldybės taryba. Nors įvairių regionų poreikiai turi savitų skirtumų, tačiau jiems visiems būdingi bendri siekiai, o vienas iš jų yra aplinkos apsauga. Pastebėtina, kad savivaldybėse parengtuose strateginiuose veiklos planuose su aplinkos apsauga susijusių programų pavadinimai gali būti skirtingi, tačiau jos išsaugojimas vertintinas, kaip prioritetas bei nustatomi šioje srityje siektini tikslai, uždaviniai ir jų įgyvendinimo būdai.

Analizuojant Kauno savivaldybės aplinkos apsaugos funkcijos įgyvendinimą pastebimi tokie uždaviniai ir siejami rezultatai: 1) „Plėtoti viešojo ir bevariklio transporto sistemas, kad būtų mažinamas aplinką teršiantis transportas; 2) Saugoti, išlaikyti švarią aplinką ir sumažinti jai neigiamą poveikį sukeliančius šaltinius, vykdyti efektyvų komunalinių atliekų tvarkymą. Visą tai pasiekti naudojamos aplinkos kokybės gerinimo, aplinkos oro kokybės valdymo programos, vykdomas visuomenės švietimas aplinkosaugos srityje, tvarkomos teritorijos; 3) Gerinti gyvenamąją aplinką įtvirtinant aplinkos apsaugos priemones ir puoselėjant parkus“⁶. Taigi, Kauno miestui parengtos programos dėka bus pasiekta, kad gamtosaugos objektai būtų prižiūrėti, atlyginama sukelta žala aplinkai ir

⁶ Kauno miesto savivaldybės 2019-2021 m. strateginio veiklos plano 3 priedas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kaunas.lt/investicijos/strateginiai-dokumentai/strateginiai-veiklos-planai/>>.

pašalinami taršos židiniai, skiriamas ypatingas dėmesys gamtinei aplinkai bei skatinamas žmonių rūpinimasis aplinkos apsauga.

Nagrinėjant Mažeikių rajono savivaldybės strateginį veiklos planą⁷ yra atkreiptinas dėmesys į antrąją strateginį tikslą ir į vieną iš dviejų programų, kurios padeda jį pasiekti t.y. aplinkos apsaugos ir sveikatos programą⁸, kurios dėka yra atskleidžiamas savivaldybės aplinkos apsaugos funkcijos turinys. Ją įgyvendina norint išsaugoti gamtines vertybes, tinkamą ir sveikatai nekenkiančią aplinką per aplinkos apsaugos priemones. Pirmoji iš jų yra aplinkos kokybės gerinimo ir ją sėkmingai realizuoja per aplinkos apsaugos, jos būklės gerinimo, atkūrimo, monitoringo ir vykdomas įvairias prevencines priemones. Be to, skiriamas dėmesys želdynų ir želdinių priežiūrai, žmonių švietimui aplinkos apsaugos srityje ir atnaujinimui esamų užtvankų. Kita priemonė skiriama medžiojamųjų gyvūnų sukeltos žalos išvengimui ir kartografinės medžiagos įsigijimui. Tai reiškia, kad asmenims, kurie imasi priemonių vykdymo, kad neatsirastų neigiamų padarinių dėl šių gyvūnų yra skiriama finansinė pagalba. Ūkininkams auginantiems gyvūnus ir patiriantiems žalą dėl vilkų ji atlyginama. Pasirūpinama reikalingomis medžiagomis, kurios yra būtinos rengiant medžioklės plotų vienetus. Trečioji yra susijusi su dviračių takų, o sekanti su atliekų tvarkymo infrastruktūros didinimu. Dar viena svarbi aplinkosauginė priemonė, kuria yra plečiama nutekamojo vandens valymo infrastruktūra bei gerinama vandens kokybė.

Taigi, visos savivaldybės turi kompetenciją aplinkos apsaugos srityje, tai yra ypatinga jų funkcija, kurios turinys yra platus. Vykdydamos ją siekia ne tik išsaugoti esamą būklę, bet ir pagerinti, kad visuomenė gyventų švarioje ir sveikatai žalingo poveikio nesukeliančioje aplinkoje t.y. garantuoti, kad ji būtų saugi. Pastebėtina, kad jos atlieka šią pareigą atsižvelgdamos būtent į jų teritorijoje egzistuojančias aktualias problemas ir įvairius poreikius. Tam, kad savivaldybės turėtų realią galimybę įgyvendinti šią viešąją aplinkos apsaugos funkciją yra būtinas finansavimas, kurį jos privalo paskirti. „Savivaldybės pagal Konstitucijos bei įstatymų apibrėžtą kompetenciją veikia laisvai ir savarankiškai“⁹. Svarbu pastebėti, kad „<...> principinę laisvę, kuri pirmiausiai sietina su savivaldybių

⁷ Patvirtintą Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2018 m. gruodžio 14 d. sprendimu Nr. T1332.

[Interaktyvus]. Prieiga per internetą: < <http://www.mazeikiai.lt/savivaldybe/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/ma%C5%BEEiki%C5%B3-rajono-savivaldyb%C4%97s-strateginiai-veiklos-planai/>>. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.].

⁸ Patvirtintą Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2018 m. spalio 16 d. sprendimu Nr. T1-266 [interaktyvus].

[Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:< <http://www.mazeikiai.lt/savivaldybe/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/ma%C5%BEEiki%C5%B3-rajono-savivaldyb%C4%97s-strateginiai-veiklos-planai/>>.

⁹ Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014, 120 str.

savarankiškosiomis funkcijomis yra ydinga vertinti, izoliuotai, neatsižvelgiant į konstitucingumą (teisėtumą) – vieną iš savivaldos teisės įgyvendinimo principų.<...> savivaldos teisė iš esmės negalima be principinio jos subjekto, ūkinio ir finansinio pajėgumo įgyvendinti tokią teisę¹⁰. Kiekvienos savivaldybės taryba patvirtina savo savivaldybės biudžetą, kuriame skiriami atitinkami asignavimai aplinkos apsaugos priemonėms. Tai įstatymu įtvirtinta pareiga „finansuoti aplinkos apsaugos priemones“¹¹, „nustatyta tvarka naudoti savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšas“¹². Suprantama, kad pastarosios lėšos gaunamos vykdant savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą.

Atsižvelgus į visas aplinkybes galima pagrįstai konstatuoti, kad aplinkos apsaugos funkcijos vykdymas savivaldybėms yra ne tik teisė, bet ir pareiga, kuri yra nustatyta Lietuvos Respublikos Konstitucijos bei įvairių įstatymų.

¹⁰ Šileikis, E. *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: TIC, 2005, p. 288.

¹¹ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 5-75, 30 str.

¹² Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 5-75, 6 str. 6 d. 4 p.

2. SAVIVALDYBIŲ APLINKOS APSAUGOS RĖMIMO SPECIALIOJI PROGRAMA

Kiekviena savivaldybė turi tik jai priklausantį biudžetą, kurio sudarymo procedūra yra įtvirtinta Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatyme bei taisyklėse, kurias patvirtina Vyriausybė. Pastebėtina, kad savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialioji programa yra „planuojama kartu su savivaldybės biudžetu“¹³. Visos savivaldybės yra atsakingos, kad jų patvirtinta savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialioji programa būtų įgyvendinta tinkamai ir privalo vadovautis teisės aktais, kurie išsamiai reglamentuoja šios programos realizavimo procedūrą. Joms vykdyti įvairias aplinkos apsaugos priemones, kurios yra įtvirtintos Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymo 4 straipsnyje yra būtinos lėšos, todėl būtent „savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos paskirtis yra suteikti reikiamas pajamas“¹⁴. Pastebėtina, kad jų neturi teisės panaudoti kitoms priemonėms nei yra nurodytos minėto įstatymo 4 straipsnyje. Siekiant, kad finansavimas būtų naudojamas tik įstatymo leidžiamoms aplinkos apsaugos priemonėms t.y. vietos savivaldos institucijos vienodai bei tiksliai suprastų, kurioms konkrečiai iš jų vykdomų priemonių įgyvendinimui turi teisę panaudoti savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšas yra svarbios Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų naudojimo rekomendacijos. Būtent vadovaudamosi jomis yra pašalinami neaiškumai ir savivaldybės užtikrintai gali pasirūpinti jų teritorijoje aktualių aplinkos problemų išsprendimu per įvairias aplinkos apsaugos priemones.

Apskritai, egzistuojant valstybiniam įvairių aplinkosauginių priemonių finansavimui, kai lėšas skiria įvairūs subjektai yra atkreiptinas dėmesys, kad ne tik „Aplinkos apsaugos rėmimo programos lėšos, bet ir Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšos yra laikomos papildomu aplinkos apsaugos finansavimo šaltiniu“¹⁵. Analizuojant Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymą yra pastebėtina, kad jame įtvirtintas valstybės biudžetas, kaip šaltinis iš kurio yra skiriamos lėšos šioje veiklos srityje, tačiau savivaldybės biudžetas nėra įvardijamas. Dėl šios priežasties yra ypač svarbus „klausimas - koks savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos santykis

¹³ SUDAVIČIUS, B.; VAITIEKIENĖ, E. *Savivaldybių specialiosios aplinkos apsaugos rėmimo programos: Teisinio reguliavimo probleminiai aspektai*. Jurisprudencija, 2014, Nr. 21 (4), p. 1143.

¹⁴ Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 61-2760, 2 str. 1 d.

¹⁵ Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 5-75, 30 str.

su juo? Manytina, kad Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymo prasme savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialioji programa laikytina pagrindiniu aplinkos apsaugos priemonių finansavimo šaltiniu savivaldybėse, kadangi įstatymas savivaldybės biudžeto lėšų kaip aplinkos apsaugos finansavimo mechanizmo dalies apskritai nemini. Tokią nuomonę patvirtina ir atskirų savivaldybių tarybų sprendimų dėl Specialiųjų programų tvirtinimo analizė¹⁶.

2.1. Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansavimo šaltiniai

Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatyme yra nurodyti 3 straipsnyje visi galimi savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansavimo šaltiniai. T.y. 1) juridinių ir fizinių asmenų mokesčiai, mokami įstatymų nustatytais proporcijomis ir tvarka už teršalų išmetimą į aplinką; 2) medžioklės plotų naudotojų mokesčiai, mokami įstatymų nustatytais proporcijomis ir tvarka už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą; 3) juridinių ir fizinių asmenų mokesčiai ir baudos, mokami įstatymų nustatytais proporcijomis ir tvarka už angliavandenilių išteklius, juridinių ir fizinių asmenų mokesčiai, mokami įstatymų nustatytais proporcijomis ir tvarka už valstybinius gamtos išteklius, išskyrus medžiojamųjų gyvūnų išteklius; 4) lėšos, gautos kaip želdinių atkuriamosios vertės kompensacija; 5) savanoriškos juridinių ir fizinių asmenų įmokos; 6) kitos teisėtai gautos lėšos.

Analizuojant įvairių savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiųjų programų priemonių vykdymo ataskaitose viešai pateiktus duomenis yra galima teigti, kad daugiausiai pajamų surenkama iš juridinių ir fizinių asmenų mokamų mokesčių už teršalų išmetimą į aplinką. Pavyzdžiui, Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2017 metų priemonių vykdymo ataskaitoje yra nurodyta, kad iš mokesčių už teršalų išmetimą į aplinką finansavimo šaltinio surinkta 1475198,65 eurų. Kai tuo pačiu laikotarpiu iš mokesčių už valstybinius gamtos išteklius gauta tik 48819,38 eurų. Palyginus su pirmuoju finansavimo šaltiniu jis yra mažesnis net 1426379,27 eurai. Utenos rajono savivaldybėje 2016 metais iš mokesčių už teršalų išmetimą į aplinką pavyko surinkti 60800,00 eurų, o iš mokesčių už valstybinius gamtos išteklius 59300,00 eurų. Tarp šių dviejų

¹⁶ SUDAVIČIUS, B.; VAITIEKIENĖ, E. *Savivaldybių specialiosios aplinkos apsaugos rėmimo programos: Teisinio reguliavimo probleminiai aspektai*. Jurisprudencija, 2014, Nr. 21 (4), p. 1144.

šaltinių yra daug mažesnis skirtumas tik 1500 eurų. Šiaulių miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2015 metų priemonių vykdymo ataskaitoje įtvirtinta, kad surinkta mokesčių už teršalų išmetimą į aplinką 174090 eurų, o už valstybinius gamtos išteklius 85318 eurų ir tarp jų skirtumas net 88772 eurai. Alytaus miesto savivaldybėje gauta lėšų į savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą 2015 metais iš mokesčių už teršalų išmetimą į aplinką 79367,0 eurų, o iš mokesčių už valstybinius gamtos išteklius 43878,0 eurų ir skirtumas 35489 eurai. Molėtų rajono savivaldybė 2016 metais surinko už teršalų išmetimą į aplinką 17658 eurų, o iš valstybinių gamtos išteklių 8330 eurų, skirtumas – 9328 eurai. Akmenės rajono savivaldybė 2016 metais pavyko surinkti iš mokesčių už teršalų išmetimą į aplinką net 401223 eurų, kai už tą patį laikotarpį iš mokesčių už valstybinius gamtos išteklius 167210 eurų, skirtumas yra 234013 eurų. Kėdainių rajono savivaldybėje 2016 metais mokesčiai už teršalų išmetimą į aplinką sudarė 187672 eurų, o iš valstybinių gamtos išteklių 37527 eurų ir skirtumas yra 150145 eurų. Jurbarko rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2016 metų priemonių vykdymo ataskaitoje yra nustatyta, kad iš mokesčių už teršalų išmetimą į aplinką gauta 21173 eurų, o 19802 eurų už valstybinius gamtos išteklius, skirtumas – 1371 eurų. Kauno rajono savivaldybė 2016 metais surinko lėšų iš mokesčių už teršalų išmetimą į aplinką 150646 eurų, o iš mokesčių už valstybinius gamtos išteklius 117304 eurų, skirtumas – 33342 eurų. Šalčininkų rajono savivaldybė 2015 metais surinko iš mokesčių už teršalų išmetimą į aplinką 17743 eurų, o už valstybinius gamtos išteklius 14228 eurų, skirtumas – 3515 eurų. Alytaus miesto savivaldybė 2016 metais iš mokesčių už teršalų išmetimą į aplinką gauta 74790,0 eurų, o už valstybinius gamtos išteklius 36581,0 eurų, skirtumas – 38209 eurų. Radviliškio rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2016 metų ataskaitoje yra nurodyta, kad mokesčiai už teršalų išmetimą į aplinką sudarė 166838 eurų, o iš valstybinių gamtos išteklių tik 48762 eurų, skirtumas – 118076 eurų. Kauno miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2018 metų priemonių finansavimo plane numatoma surinkti lėšų iš mokesčių už teršalų išmetimą į aplinką finansavimo šaltinio 610000 eurų, o iš mokesčių už valstybinius gamtos išteklius 110000 eurų, skirtumas – 500000 eurų.

Taigi, pagrįstai yra konstatuojama, kad savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos pagrindinis finansavimo šaltinis yra mokesčiai už teršalų išmetimą į aplinką. Pastebėtina, kad tam tikrose savivaldybėse gali būti, kad didesnės pajamos yra

surenkamos iš kito šaltinio, pavyzdžiui, už valstybinius gamtos išteklius. Vis dėl to, vertinant apskritai, pagrindinis šaltinis nesikeičia.

Dėl šio mokesčio mokėjimo yra svarbus Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas. Jame yra nustatyta, kad „mokestis už aplinkos teršimą, išskyrus mokestį už aplinkos teršimą sąvartyne šalinamomis atliekomis ir gaminių ar pakuotės atliekomis yra paskirstomas“¹⁷. Pagal įstatymo 10 straipsnio 1 dalį didžioji dalis t.y. net 70 procentų subjektų sumokamo mokesčio patenka į savivaldybės biudžetą. Pabrėžiant, kad jis tenka tai savivaldybei, kurioje yra taršą aplinkai sukeliantis objektas. Visa pajamų suma iš šio mokesčio yra skirta įgyvendinti priemonės esančias savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiojoje programoje. Likusi mokesčio už aplinkos teršimą dalis t.y. 30 procentų patenka į valstybės biudžetą ir naudojamos pagal įstatymo 10 straipsnio 1 dalies 1 punktą.

Atsižvelgiant į tokių įstatyme įtvirtintų dalių paskirstymą yra galima suprasti, kad savivaldybėms pirmiausia suteikiama pareiga pasirūpinti žalos pašalinimu, kai ji atsiranda jos teritorijoje dėl joje esančių taršą keliančių objektų. Akivaizdu, kad tam tikroje savivaldybėje į aplinką patekus teršalams ji turi imtis priemonių, kad būtų pašalintas neigiamas poveikis. Jeigu nebūtų nedelsiant imtasi reikiamų veiksnių žala galėtų padidėti ir net sukelti padarinius kitiems rajonams. Nereti atvejai, kai vienoje teritorijoje esančių taršos šaltinių žalą aplinkai jaučia ir kitos savivaldybės, tačiau remiantis įstatymu nustatyto reguliavimu jos negauna lėšų, nes jos suteikiamos tik tai savivaldybei, kurioje yra pats taršos objektas. Kadangi, „būtina reaguoti kuo greičiau, taip sumažinant neigiamą poveikį visai aplinkai ir tokio poveikio išplitimą, todėl žala aplinkai pirmiausia turi būti atitaisoma prie jos atsiradimo šaltinio“¹⁸.

Taigi, kad kiekviena savivaldybė būtų pajėgi įvykdyti atitinkamas priemones, kuriomis būtų pašalinami neigiami padariniai sukelti aplinkai jos teritorijoje yra būtina turėti pakankamas pajamas. Šiam siekiui užtikrinti naudojamos 70 procentų savivaldybei skiriamų lėšų iš mokesčio už aplinkos teršimą.

Pastebėtina, kad esant tam tikroms sąlygoms įtvirtintoms įstatyme subjektai privalo sumokėti šio mokesčio didesnę tarifą, kurio visa suma įskaitoma į valstybės biudžetą. Nėra atsižvelgiama į tai, kad didesnė tarša buvo sukelta tam tikrame rajone už kurią yra sumokama t.y. savivaldybėms už šio mokesčio dalį nėra paskirstomos lėšos.

¹⁷ Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 47-1469; *Žin.*, 2002, Nr. 13-474, 10 str.

¹⁸ ŽVAIGŽDINIENĖ, I. *Materialinė atsakomybė už žalą aplinkai*. Vilnius: Justitia, 2008, p. 52.

Taigi, svarbu yra 70 procentų gaunamų į savivaldybės biudžetą susidarymas. Pirmiausia pati suma mokėtina dėl objekto t.y. teršalų, kurie yra išmetami į aplinką. Jų pateikimas galimas iš stacionarių arba mobilių taršos šaltinių. Naudojantys stacionarius šaltinius, šį mokestį mokantys fiziniai ir juridiniai asmenys, turi išduotus tam tikrus leidimus, kuriuose nurodyti teršalų kiekiai galimi išmesti į aplinką. Būtent už juos susidaranti suma yra paskirstoma ir savivaldybėms tenka didžioji dalis. Jeigu viršijama nustatyta riba yra pritaikomas jau minėtas didesnis mokesčio tarifas. Be to, subjektai, kurie neigiamą poveikį aplinkai sukelia vykdant ūkinę komercinę veiklą yra mokėtojai, nes įgyvendinant ją teršia aplinką iš mobilių taršos šaltinių. Fizinių ir juridinių asmenų mokama bendra mokesčio suma t.y. ir tokiu atveju paskirstyta savivaldybėms tenkanti suma, gali būti mažesnė. Tai lemia jiems įstatyme nustatyta lengvata, jeigu „įgyvendina aplinkosaugos priemonės, mažinančias teršalų išmetimą į aplinką iš stacionarių taršos šaltinių ne mažiau kaip 5 procentais skaičiuojant nuo nustatytos didžiausios leistinos taršos normatyvo, Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka atleidžiami nuo mokesčio už tuos teršalus, kurių kiekis sumažinamas 5 procentais“¹⁹. Nėra galimybės šia lengvata naudotis neribotai ir taikomi reikalavimai pačios realizuojamos priemonės finansavimo kilmei tiek jos paskirčiai. Įtvirtintas ir naudojimosi ja maksimalus laikotarpis t.y. iki 3 metų. Be to, subjektams yra galima pritaikyti atsakomybę ir šiuo atveju ji pasireiškia privalėjimu sumokėti visą mokesčio sumą įprastine tvarka. Tokiu būdu siekiama išvengti subjektų įgyvendinančių aplinkos apsaugos priemonės piktnaudžiavimo, kai jų nerealizuoja bei nepavyksta pasiekti norimo rezultato. Įstatymas numato galimybę nemokėti mokesčio už aplinkos teršimą esant konkrečioms aplinkybėms. Atleidžiami nuo mokesčio asmenys, kurie teršia aplinką iš transporto priemonių, kai: „1) jose funkcionuoja išmetamųjų dujų neutralizavimo sistemos; 2) kurias naudoja žemės ūkio veiklai, jei jų pajamos iš šios veiklos sudaro daugiau kaip 50 procentų gaunamų pajamų; 3) kurias naudoja vykdydami individualią veiklą ir jos priklauso nuosavybės teise; 4) naudojančių nustatytus standartus atitinkančius biodegalus, ir pateikę jų sunaudojimą patvirtinančius dokumentus. Taip pat yra atleidžiami nuo mokesčio už aplinkos teršimą iš stacionarių taršos šaltinių subjektai turintys atitinkamus leidimus, kuriuose įtvirtinti teršalo kiekiai, susidarantys naudojant biokurą, kai pateikia biokuro sunaudojimą patvirtinančius dokumentus“²⁰. Fiziniai ir juridiniai asmenys mokestį už kalendorinius metus

¹⁹ Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas. *Valstybės žinios*. 1999, Nr. 47-1469; *Žin*, 2002, Nr. 13-474, 5 str. 1 d.

²⁰ *Ibid.*, 5 str. 3 d. 1-4 p., 4d.

moka pagal nustatytus tarifus ir jų koeficientus, kurie skiriasi priklausomai nuo teršalų sukeliama neigiamo poveikio aplinkai. Tai privaloma atlikti iki kitų metų vasario mėnesio 15 dienos. Jie turi pareigą tvarkyti apskaitą dėl teršalų išmetimo į aplinką. Tokiais atvejais, kai subjektai jos nevykdo yra nustatomas teršalų kiekis išmestas į aplinką vadovaujantis konkrečiomis metodikomis. Tai lemia, kad pagal tokį būdą yra apskaičiuojama mokėtina suma. Taigi, vadovaujantis Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymu, fiziniai ir juridiniai asmenys sumoka mokesčius, kurie ypač prisideda prie savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos vykdomų priemonių įgyvendinimo.

Kitas savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansavimo šaltinis yra medžioklės plotų naudotojų mokesčiai už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą. Mokėtinų sumų dydžiai priklauso nuo medžioklės plotų kategorijoms nustatytų metinių mokesčių tarifų. Pagal Lietuvos Respublikos mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymą jas moka fiziniai ir juridiniai asmenys, kurie turi leidimus naudoti tokius išteklius medžioklės plotų vienetuose. Jie privalo pateikti deklaracijas už kalendorinius metus, kuriose pritaiko atitinkamus tarifus ir suskaičiuoja mokėtinas sumas „už per mokesčių laikotarpį jiems suteiktus naudoti atitinkamų kategorijų medžioklės plotų dydžius“²¹. Būtina sumokėti šį mokesčių iki kitų metų vasario 15 dienos. Svarbus yra mokesčio už medžiojamųjų gyvūnų išteklius paskirstymas. Savivaldybei, kurios teritorijoje yra išgaunami tokie ištekliai, skiriama net 70 procentų šio mokesčio į jos biudžetą. Gautas lėšas savivaldybės naudoja savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonėms įgyvendinti. Likusi 30 procentų mokesčio dalis patenka į valstybės biudžetą.

Analizuojant savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiųjų programų priemonių vykdymo ataskaitas yra darytina išvada, kad kiekvienoje savivaldybėje pajamos iš tokio finansavimo šaltinio neretai skiriasi. Pavyzdžiui, pagal Ignalinos rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2016 metų priemonių vykdymo ataskaitą yra nurodyta, kad iš mokesčių sumokėtų už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą surinkta 19688 eurų. Ši suma palyginti su kitais programos finansavimo šaltiniais yra didžiausia. Kėdainių rajono savivaldybė 2016 metais iš šio šaltinio surinko 29172 eurų ir atsižvelgus į kitus pajamų šaltinius tai yra viena iš mažiausių surinktų sumų. Šilutės rajono savivaldybėje 2016 metais mokesčiai, sumokėti už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą sudarė 17975 eurų ir buvo pats mažiausias savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo

²¹ Lietuvos Respublikos mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymas. *Valstybės žinios*, 1991, Nr. 11-274; *Žin*, 2006, Nr. 65-2382, 7 str. 3d.

specialiosios programos finansavimo šaltinis. Net jai 2017 metais gavus 19716 eurų suma vis tik buvo pati mažiausia. Mažeikių rajono savivaldybėje 2017 metais surinkta 18442,9 eurų. Jeigu atitinkamoje teritorijoje nėra medžioklės plotų yra negaunama pajamų iš šio šaltinio į savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą. Pavyzdžiui, tai yra matoma Palangos miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2017 metų priemonių vykdymo ataskaitoje. Joje mokesčiai, sumokėti už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą sudaro 0 eurų.

Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymo 3 straipsnio 3 dalyje šaltiniu laikoma ir juridinių, fizinių asmenų sumokami mokesčiai bei baudos už angliavandenilių išteklius. Tam, kad išsamiai išanalizuoti kokios mokesčio sumos yra paskirstomos atsižvelgiama į Lietuvos Respublikos angliavandenilių išteklių mokesčio įstatymą. Pagal jo 12 straipsnį kiekvienoje savivaldybėje, kurioje yra išgaunami šie ištekliai yra priskiriama 10 procentų į jos biudžetą. Pastebėtina, kad įstatymas detaliai reglamentuoja tokios mokesčio dalies panaudojimo galimybes. Iš šio mokesčio priskirtų procentų tik 5 yra naudojami savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiajai programai.

Svarbu atkreipti dėmesį, kad savivaldybėms nuo baudų priskiriama tiek pat procentų, tačiau visa suma t.y. 10 procentų yra skiriama savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiajai programai. Dydis ir aplinkybės, kurioms esant privaloma sumokėti baudas yra nurodytos įstatymo 10 straipsnio 1 dalyje. Subjektai apskaičiuodami angliavandenilių išteklių mokesčius atsižvelgia į mokesčio bazę įtvirtintą įstatymo 6 straipsnyje ir 7 straipsnyje esančius tarifus. Bendra mokesčio suma mokėtina už kalendorinį ketvirtį. Ji yra skaičiuojama „nuo vidutinės per kalendorinį ketvirtį išgautų tradicinių ir išsklaidytųjų angliavandenilių (naftos ir dujų) išteklių pardavimo kainos“²².

Juridinių ir fizinių asmenų mokami mokesčiai už valstybinius gamtos išteklius, taip pat, laikomi finansavimo šaltiniu. Pastebėtina, kad jis išskirtinas atskirai ir neapima mokesčių už medžiojamųjų gyvūnų išteklius. Lietuvos Respublikos mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymo 4 straipsnyje yra nurodyta, kad mokestis mokamas už naudingąsias iškasenas, vandenį, statybinį gruntą. Subjektai, kurie išgauna tokius išteklius, privalo turėti atitinkamus leidimus vykdyti tokią veiklą. Jie pritaikę tarifus suskaičiuoja mokėtinas sumas nuo išgauto išteklių kiekio per kalendorinį ketvirtį. Mokestis už valstybinius gamtos išteklius

²²Lietuvos Respublikos angliavandenilių išteklių mokesčio įstatymas. *Lietuvos aidas*, 1992, Nr. 206-0, TAR, 2014, Nr. XII-1381, 8 str. 2 d.

yra paskirstomas. Kiekvienai savivaldybei iš kurios teritorijos yra išgaunami tokie ištekliai priskiriama 20 procentų mokesčio dalies. Svarbu yra tai, kad visa tenkanti suma yra skiriama būtent savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiajai programai. Be to, jai tenka 10 procentų nuo didesnio tarifo mokesčio už valstybinius gamtos išteklius.

Taigi, šis finansavimo šaltinis yra vienas iš svarbiausių, kuris padeda įgyvendinti numatytas savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemones. Neretai, pagal surenkamas sumas, jis yra antras pagal dydį. Tokia padėtis matoma Alytaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2015 metų priemonių vykdymo ataskaitoje. Joje nurodyta, kad surinkta – 43878 eurų. 2016 metais, taip pat, išliko antroje vietoje su 36581 eurų. Palangos miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2017 metų priemonių vykdymo ataskaitoje yra atskleidžiama, kad surinkta – 41856 eurų. Galimi atvejai, kai mokesčiai už valstybinius gamtos išteklius yra pirmoje vietoje pagal surinktas sumas. Akmenės rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2016 metų priemonių vykdymo ataskaitoje yra nurodyta tokia suma – 167210 eurų. Šilutės rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2016 metų priemonių vykdymo ataskaitoje yra surinkta – 125768 eurų. 2017 metais lėšos sudarė – 125487 eurų. Labai svarbu atkreipti dėmesį į patvirtintas Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2014 m. spalio 8 d. įsakymu Nr. D1-814, savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitos formos pildymo taisykles. Jų 7 straipsnio 1.1 dalyje nurodyta, kad suma įrašyta už valstybinius gamtos išteklius apima ne tik naudingąsias iškasenas, vandenį, statybinį gruntą, bet ir sumas gautas už angliavandenilius.

Prie savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansavimo prisideda ir lėšos, kurios yra surenkamos, kaip želdinių atkuriamosios vertės kompensacija. Lietuvos Respublikos želdynų įstatyme išsamiai atskleidžiamos savivaldybių funkcijos šioje srityje. Siekiant jas tinkamai įgyvendinti yra būtinos pajamos, kurios yra sukaupiamos ir iš šio šaltinio. Lietuvos Respublikos želdynų įstatymo 25 straipsnio 3 dalyje yra nustatytas draudimas šias gautas sumas naudoti ne pagal tikslinę paskirtį. Želdinių atkuriamoji vertė yra nustatoma pagal jų rūšį, vadovaujantis Aplinkos ministerijos parengta metodika bei vertės įkainiais. Be to, atsižvelgiama į „skersmenį ir amžių (medžių), želdinių būklę, estetinę, ekologinę, istorinę, kultūrinę, socialinę ir kitas funkcijas, augimo vietą, rinkos vertę, želdinių

auginimo ir priežiūros išlaidas ir kitus veiksnius²³. Pagal įstatymo 29 straipsnį šiems objektams padariusieji žalos turi ją atlyginti arba atkurti ankstesnę būklę. „Galima daryti išvadą, kad asmuo, atsodinęs želdinių už apskaičiuotą atkuriamąją vertę, šios įmokos į savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos sąskaitą nemoka“²⁴. Vadovaujantis savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiųjų programų priemonių vykdymo ataskaitomis yra pastebima, kad daugelyje savivaldybių lėšų, gautų kaip želdinių atkuriamosios vertės kompensacija nesurenkama iš viso. Tokia padėtis užfiksuota 2016 metais Ignalinos, Kelmės, Šilutės, Panevėžio, Jurbarko, Akmenės, Lazdijų rajonų savivaldybėse. Jeigu jų pavyksta surinkti tai šis finansavimo šaltinis lyginant su kitais yra vienas iš mažiausių. Tokie pavyzdžiai yra matomi 2016 metais Kėdainių rajono savivaldybėje - 21720 eurų, Kauno rajono savivaldybėje – 1758 eurų. Telšių rajono savivaldybėje – 6256 eurų. 2017 metais Vilniaus miesto savivaldybėje – 150000 eurų, Palangos miesto savivaldybėje – 57631 eurų bei Alytaus miesto savivaldybėje – 29665 eurų, Mažeikių rajono savivaldybėje – 4593 eurų. 2018 metais Kauno miesto savivaldybėje buvo numatoma surinkti – 40000 eurų, Trakų rajono savivaldybėje – 1000 eurų, o Rokiškio rajono savivaldybėje iš viso nebuvo planuojama gauti tokių pajamų.

Kaip finansavimo šaltinis yra išskiriamos juridinių ir fizinių asmenų skiriamos savanoriškos įmokos. Dažniausiai savivaldybės tokių lėšų negauna ir jos „laikytinos deklaratyviu savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos pajamų šaltiniu“²⁵. Tikėtina, kad didinant visuomenės sąmoningumą aplinkos apsaugos srityje jos nariai aktyviau prisidės prie aplinkos išsaugojimo ir šių įmokų bus gaunama.

Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas įvardija, kad finansavimo šaltinis gali būti kitos teisėtai gautos lėšos, tačiau neatskleidžia kokios būtent. Tai reiškia, kad savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialioji programa gali būti remiama ir iš kitų šaltinių.

Prie savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansavimo prisideda ir jos ankstesnio ataskaitinio laikotarpio atitinkamų lėšų likutis. Pavyzdžiui, pagal savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiųjų programų priemonių vykdymo ataskaitas 2016 metais Akmenės rajono savivaldybėje toks likutis buvo 4112 eurų, Jurbarko rajono

²³ Lietuvos Respublikos želdynų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2007, Nr. 80-3215, 26 str. 2 d.

²⁴ SUDAVIČIUS, B.; VAITIEKIENĖ, E. *Savivaldybių specialiosios aplinkos apsaugos rėmimo programos: Teisinio reguliavimo probleminiai aspektai*. Jurisprudencija. 2014, Nr. 21 (4), p. 1148.

²⁵ *Ibid.*

savivaldybėje – 24106 eurų, Molėtų rajono savivaldybėje – 6294 eurų, Kėdainių rajono savivaldybėje – 3204 eurų, Kelmės rajono savivaldybėje – 20 eurų.

Taigi, savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos galimi finansavimo šaltiniai yra įtvirtinti įstatyme. Siekiant, kad tokios lėšos būtų sumokėtos tinkamai yra atsakingos Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija ir Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos.

Labiausiai prie savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansavimo prisideda juridinių ir fizinių asmenų mokami mokesčiai už teršalų išmetimą į aplinką, valstybinius gamtos išteklius ir medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą. Būtent subjektams savo veikla darantiems neigiamą poveikį aplinkos būklei nustatyti tokie mokesčiai. Tikslas yra apriboti jų sukeliama žalą ir tuo pačiu suteikti reikiamas pajamas kiekvienai savivaldybei, kad galėtų įgyvendinti aplinkos apsaugos priemones iš savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos. Be to, aplinkos mokesčiais siekiama „mokesčių mokėtojų paskatinimo elgtis pozityviai aplinkos apsaugos požiūriu. <...> apsaugoti aplinką ir palaikyti jos natūralią būklę“²⁶. Svarbu, kad jais „skatina socialiai pageidautiną gyventojų elgseną, neatimant pasirinkimo laisvės“²⁷. Akivaizdu, kad surenkamų mokesčių sumos į savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą priklauso nuo subjektų pasirinktų veikimo būdų ir jų masto. Kuo mažiau fiziniai ir juridiniai asmenys savo vykdoma įvairia veikla neigiamai paveiks aplinką tuo ir surenkamos mokesčių lėšos proporcingai bus mažesnės.

2.2. Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų panaudojimas

Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiajai programai tenkančios sumos yra laikomos kiekvienos savivaldybės atskiroje biudžeto sąskaitoje. Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje yra įtvirtintos pajamų panaudojimo galimos kryptys.

Savivaldybės geriausiai žino kokios konkrečios problemos egzistuoja jų teritorijoje.

²⁶ MICEIKIENĖ, A.; ČIULEVIČIENĖ, V. *Mokesčiai – kaip aplinkos taršą mažinantis ir aplinkos išteklius tausojantis instrumentas*. [interaktyvus]. 2014 m., Nr. 1 (9), p. 156-157. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.15544/ssaf.2014.17>>. [žiūrėta 2019 m. vasario 14 d.].

²⁷ SAVEIKYTĖ, G.; BUTVILAITĖ, A.; BUTKUVIENĖ, V.; LEIBUS, I. *Aplinkosauginių mokesčių įtaka aplinkos taršai ir gamtos išteklių naudojimui* [interaktyvus]. 2015 m., Vol. 37, Nr. 3:425-437. Prieiga per internetą <<http://mts.asu.lt/mtsrbid/article/view/957>> [žiūrėta 2019 m. vasario 14 d.].

Dėl šios priežasties jų įgyvendinamos priemonės gali būti atitinkamai skirtingos, tačiau jas įgyvendina nepažeisdamos įstatymo nustatytų ribų ir atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos patvirtintas savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų naudojimo rekomendacijas.

Visoms savivaldybėms nustatyta, kad lėšomis turi teisę įgyvendinti „aplinkos kokybės gerinimo ir apsaugos priemonės; atliekų tvarkymo infrastruktūros plėtros priemonės; atliekų, kurių turėtojo nustatyti neįmanoma arba kuris nebeegzistuoja, tvarkymo priemonės; aplinkos monitoringo, prevencines, aplinkos atkūrimo priemonės; visuomenės švietimą ir mokymą aplinkosaugos klausimais“²⁸. Kokios konkrečios priemonės teritorijoje bus įgyvendintos yra planuojama ir nusprendus jas patvirtina savivaldybės taryba. Pavyzdžiui, patvirtintoje Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2018 m. kovo 30 d. sprendimu Nr. T1-82, Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2018 metų sąmatoje yra nurodytos įgyvendinamos aplinkos kokybės gerinimo ir apsaugos priemonės. Prie jų priskiriant: geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros vykdymą; geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemų renovavimą; vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros specialiojo plano koregavimą; Urvikių kultūros centro nuotekų valymo įrenginių įrengimą; vandens tiekimo infrastruktūros objektų išpirkimą; asbesto turinčių atliekų surinkimą ir saugų šalinimą; lietaus nuotekų kanalizacijos remontą; savivaldybei priklausančių tvenkinių užtvankų remontą, priežiūros darbų vykdymą; Vieksnių užtvankos ant Ventos upės hidrotechninio statinio remontą ir priežiūros darbų projekto parengimą; rajono vandens telkinių įžuvinimą, vandens telkinių informacinių stendų įrengimą; varninių paukščių ir bebrų populiacijos gausos reguliavimą; Ventos regioninio parko Mažeikių rajone saugomos teritorijos tvarkymą; sosnovskio barščių naikinimą; paviršinių nuotekų sistemų tvarkymo įgyvendinimą; lietaus nuotekų sistemų tvarkymą kaimiškosiose seniūnijose; dviračių – pėsčiųjų takų įrengimą.

Analizuojant patvirtintą Rokiškio rajono savivaldybės tarybos 2018 m. sausio 23 d. sprendimu Nr. TS-28, savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2018 metų priemonių vykdymo sąmatą yra matoma, kad prie tokių priemonių priskirta: biologinės įvairovės išsaugojimas, saugomų rūšių ir natūralių buveinių apsaugos priemonių įgyvendinimo darbų finansavimas; vandens telkinių naudojimo ir priežiūros taisyklių parengimas; sosnovskio barščio kontrolės darbai; neigiamą poveikį aplinkai darančių

²⁸ Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). Valstybės žinios.2003, Nr. 61-2760, 4 str. 1 d. 1 p.

bešeimininkų ir savivaldybei priklausančių statinių, įrenginių, jų liekanų griovimo, ardymo darbai; buitinių nuotekų valymo sistemų įsigijimas; vandens telkinių įžuvinimas.

Mažeikių rajono savivaldybėje buvo numatyta ir atliekų tvarkymo infrastruktūros plėtros priemonės, o Rokiškio rajono savivaldybėje jų nebuvo, tačiau skirta lėšų atliekų, kurių turėtojo nustatyti neįmanoma arba kuris nebeegzistuoja, tvarkymo priemonės. T.y. jų rinkimui, perdirbimui ir šalinimui bei identifikavimui, kai užterštos teritorijos ir jos sutvarkymui. Mažeikių rajono savivaldybė, taip pat, skyrė lėšų atliekų tvarkymo darbams ir bešeimininkų padangų pašalinimui. Abiejose yra vykdomos įvairios aplinkos monitoringo priemonės, pavyzdžiui, Mažeikių rajono savivaldybėje aplinkos oro monitoringas. Rokiškio rajono savivaldybėje finansuojamos aplinkos monitoringo programos 2018-2023 metų vykdymas. „Savivaldybių vykdoma stebėseną yra fragmentiška. Tik kelios iš jų yra parengusios papildomas stebėsenos programas“²⁹. Taip pat jos įgyvendinama prevencinės, aplinkos atkūrimo, visuomenės švietimo ir mokymo aplinkosaugos klausimais priemonės.

Taigi, šiose bei visose kitose savivaldybėse yra realizuojamos įvairios priemonės priskirtinos Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatyme įtvirtintoms priemonių grupėms. Kiekvienos savivaldybės poreikių savitumas lemia ne tik priemonėms skiriamų lėšų sumas, bet ir jų gausą.

Iš savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų, neįskaitant surinktų mokesčių už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą, yra skiriama 20 procentų savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiajai programai. Pagal patvirtintą Kauno miesto savivaldybės tarybos 2018 m. vasario 6 d. sprendimu Nr. T-17, Kauno miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2018 metų priemonių finansavimo planą šiai programai skirtina lėšų suma sudarė 152000 eurų. Patvirtintose Alytaus miesto savivaldybės tarybos 2018 m. vasario 1 d. sprendimu Nr. T-16, Alytaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2018 metų priemonėse, savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiajai programai suteikiama 24000 eurų. Taigi, šiai programai tenkanti lėšų suma tiesiogiai priklauso nuo pačios savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos surenkamų sumų.

Pastebėtina, kad fizinių ir juridinių asmenų sumokėti mokesčiai už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą, kurie patenka į savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą, gali būti panaudoti tik „finansiška remti žemės sklypų, kuriuose

²⁹ TUSKENYTĖ, V.; VOLUNGEVIČIUS, J. *Aplinkos apsaugos raidos problema Lietuvoje*. Geologija. Geografija. Lietuvos mokslų akademija. 2015 m., T 1. Nr. 3, p. 109.

medžioklė nėra uždrausta, savininkus, valdytojus ir naudotojus, įgyvendinančius žalos prevencijos priemones, kuriomis jie siekia išvengti medžiojamųjų gyvūnų daromos žalos (želdinių apdorėjimas repelentais, aptvėrimas tvoromis ar apsauginėmis juostomis, želdinių, gerinančių laukinių gyvūnų natūralias mitybos sąlygas, veisimas ir kitos priemonės), atlyginti vilkų ūkiniams gyvūnams padarytą žalą, įsigyti kartografinę ir kitą medžiagą, reikalingą pagal Medžioklės įstatymo reikalavimus rengiamiems medžioklės plotų vienetų sudarymo ar jų ribų pakeitimo projektams parengti³⁰.

Atkreiptinas dėmesys į dar vieną lėšų panaudojimo kryptį t.y. jų skyrimą „želdynų ir želdinių apsaugai, tvarkymui, būklės stebėsenai, želdynų kūrimui, želdinių veisimui, inventorizacijai“³¹. Siekiant tinkamai panaudoti šioje veiklos srityje gautas sumas yra vadovaujama Lietuvos Respublikos želdynų įstatymu. Pagal šio įstatymo 25 straipsnio 1 dalies 6 punktą ir 3 dalį galima daryti išvadą, kad sumos surinktos kaip kompensacija už želdinių atkuriamąją vertę turi būti panaudojamos būtent jų apsaugai, tvarkymui, veisimui, kūrimui. Kiekviena savivaldybė savo teritorijoje įgyvendindama aplinkos apsaugos funkciją šioje srityje gali panaudoti ir kitas sumas esančias savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiojoje programoje bei kitus šaltinius. Apsaugos ir tvarkymo darbai, kurie yra finansuojami yra organizuojami vadovaujantis principais esančiais įtvirtintais įstatymo 3 straipsnyje 3 dalyje. Be to, pagal 16 straipsnio 1 dalies 3 punktą, informuojama visuomenė dėl vykdytinos programos ir projektų, kurie įtakoja želdynų ir želdinių būklę. Atliekant šios būklės stebėseną atsižvelgiama į Lietuvos Respublikos aplinkos monitoringo įstatymą.

Paskutinė lėšų panaudojimo kryptis yra „savanoriškos juridinių ir fizinių asmenų įmokos naudojamos pagal mokėtojų pageidavimus“³². Manytina, kad tokių sumų panaudojimo galimybės nesuteikimas savivaldybėms yra objektyviai pagrįstas. Šie asmenys neturėję pareigos mokėti mokesčių, kurie patenka į savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą, turi galimybę įvertinę esamas aplinkos apsaugos problemas patys pasirinkti prie kokių iš jų šalinimo prisidėti.

Galimi atvejai, kai dėl įvairių priežasčių, pavyzdžiui, surinkta daugiau pajamų nei buvo planuota, pateikta nedidelis kiekis tinkamų paraiškų, siekiamos įgyvendinti priemonės neatitinką įstatymo nustatytų reikalavimų ir pan., lieka savivaldybių aplinkos apsaugos

³⁰ Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 61-2760, 4 str. 1 d. 3 p.

³¹ *Ibid.*, 4 str. 1 d. 4 p.

³² Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 61-2760, 4 str. 1 d. 5 p.

rėmimo specialiojoje programoje surinktų sumų. Esant tokiai situacijai šios lėšos yra „naudojamos kitiems metams numatytoms priemonėms finansuoti“³³.

2.3. Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos procedūra

Įgyvendinant savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą yra vadovaujama vienu iš svarbiausių Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymu. Jo svarba pasireiškia tuo kad, būtent jame yra įtvirtinti šaltiniai iš kurių yra finansuojama ši programa. Taip pat svarbu, kad jis nustato, kam gali būti skiriamos lėšos ir kaip jos privalo būti panaudojamos. Savivaldybė turi atskirą biudžeto sąskaitą į kurią patenka visų savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansavimo šaltinių skiriamos lėšos. Pastebėtina, kad „programos finansavimo pajamos ir išlaidos planuojamos savivaldybių biudžete savivaldybių tarybų nustatyta tvarka“³⁴. Be to, ji turi pareigą patvirtinti įvairias pagal savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos vykdomas priemones. Kadangi, savivaldybė pagal Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymo 4 straipsnio 3 dalį turi pateikti ataskaitą Aplinkos ministerijai apie savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymą yra svarbus Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas dėl savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo patikrinimo tvarkos aprašo, savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitos formos ir savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitos formos pildymo taisyklių patvirtinimo.

Taigi, savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo patikrinimo tvarkos apraše yra įtvirtinta „programos priemonių vykdymo ataskaitos pateikimo tvarka ir pagrindiniai Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos vykdomos programos kontrolės principai“³⁵. Kiekviena savivaldybė privalo savivaldybės

³³ Ibid. 4 str. 2 d.

³⁴ Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2003, Nr. 61-2760, 2 str. 2 d.

³⁵ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas 2011 m. kovo 4 d. Nr. D1-201, dėl savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo patikrinimo tvarkos aprašo, savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitos formos ir savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitos formos pildymo taisyklių patvirtinimo, (su pakeitimais ir papildymais).

aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos sukauptas lėšas naudoti tik įstatymo leidžiamoms priemonėms, todėl šiuo tvarkos aprašu siekiama jų tinkamo panaudojimo. Be to, juo norima pasiekti, kad Aplinkos apsaugos departamento prie Aplinkos ministerijos (toliau- Aplinkos apsaugos departamentas) atliekama priežiūra būtų veiksminga. Taigi, kiekviena savivaldybė parengia savo aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitą pagal patvirtintą formą. Šiai ataskaitai esant viešai, visiems suinteresuotiems asmenims, tai suteikia galimybę palyginti skirtingų rajonų aplinkos apsaugos problemas ir įvertinti jų sprendimo veiksmingumą. Pirmiausiai galima konkrečiai sužinoti kiek į savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą buvo surinkta pajamų. Naudinga tai, kad pateikiama informacija atskleidžia iš kiekvieno finansavimo šaltinio gautas lėšas. Nemažiau svarbu yra tai, kad išsamiai matoma kam skiriamos surinktos sumos. Atskirai išskiriant tas priemones, kurios yra įgyvendinamos iš surinktų pajamų už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą. Tai reiškia, kad šios priemonės bei kitos aplinkosauginės, kurios yra realizuojamos iš savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos sukauptų pajamų, ataskaitoje yra įvardijamos tiksliau pavadinimu ir išsamiai aprašomas jų įgyvendinimas. Būtent šioje savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitos dalyje atsiskleidžia pačios savivaldybės teritorijoje egzistuojančios problemos ir kokių veiksmų jos imasi įgyvendindamos savo aplinkos apsaugos funkciją. Suprantama, kad vietos savivaldos institucijos susiduria su panašiomis problemomis, tačiau kiekviena iš jų neretai turi ir specifinių sunkumų, kuriuos lemia įvairūs faktoriai. Tai gali būti pačių gyventojų menkas sąmoningumas siekiant išsaugoti tinkamą aplinką arba pramonės vykdomos veiklos neigiamas poveikis ir kitos aplinkybės. Dėl šios priežasties yra akivaizdu, kad ataskaitoje nurodytos sukauptos iš įvairių galimų šaltinių lėšos, kurios kiekvienoje savivaldybėje nėra tapačios yra panaudojamos pagal konkrečius poreikius būdingus tam tikroje teritorijoje. Taigi, vietos savivaldos institucijoms net ir esant būtinumui naudoti tokias pačias priemones siekiant pašalinti problemas yra panaudojamos skirtingos pinigų sumos. Galimi atvejai, kai pasibaigus ataskaitiniam laikotarpiui lieka lėšų, kurios liko nepanaudotos iš savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos. Jos yra nurodomos konkrečia pinigų suma pagal priemonių grupės pavadinimus.

Pastebėtina, kad pildydamos Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2011 m. kovo 4 d. Nr. D1-201 įsakymu patvirtintą formą t.y. savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo

specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitą yra privalu vadovautis taisyklėmis. Jos taip pat yra patvirtintos Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymu 2014 m. spalio 8 d. Nr. D1-814. Taigi, savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitos formos pildymo taisyklėse yra nustatyta, kad ataskaitoje nurodyta informacija turi būti išsami ir teisinga bei kada ji turi būti pradėta pildyti. Pabrėžiama, kad „punktai, nurodyti ataskaitoje, yra privalomi, t.y. jie pateikiami ir tais atvejais, kai jų sumos lygios nuliui. <...> Skiltyje „Priemonės pavadinimas“ nurodoma konkreti savivaldybės įgyvendinta priemonė, kuri turi atitikti Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatyme nurodytų priemonių pobūdį“³⁶. Taigi, šie ir kiti išsamūs reikalavimai, kaip turi būti pildoma ataskaita, kokiais teisės aktais vadovaujantis turi būti realizuojamos priemonės vykdant aplinkos apsaugos funkcijas yra reglamentuota šiose taisyklėse.

Suprantama, kad visos savivaldybės turi priėmusios ir kitus dokumentus, kuriais vadovaujantis vyksta procesas susijęs su jų aplinkos apsaugos rėmimo specialiąja programa. Vienas iš pavyzdžių yra Plungės rajono savivaldybė, kurios taryba priėmė sprendimą dėl Plungės rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos sudarymo ir vykdymo tvarkos aprašo patvirtinimo. Kitas pavyzdys yra Alytaus miesto savivaldybės administracijos direktoriaus priimtas įsakymas dėl Alytaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių rengimo, finansavimo, vykdymo ir lėšų panaudojimo kontrolės tvarkos aprašo tvirtinimo. Tokie savivaldybių tvarkos aprašai yra svarbūs tuo, kad juose nustatyta apie paraiškų pateikimą, kuriomis siekiama gauti finansavimą bei jų vertinimą, savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymą ir ypač svarbią kontrolę.

„Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos rengimo ir ateinančių biudžetinių metų lėšų panaudojimo planavimo veiksmai pradedami nuo paraiškų finansuoti savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemones pateikimo“³⁷. Suinteresuoti asmenys, kurie nori pateikti paraiškas turi atkreipti dėmesį į savivaldybės viešai paskelbtą informaciją, kurioje konkrečiai nurodomi subjektai galintys tai atlikti. Pastebėtina, kad kiekvienoje savivaldybėje dėl tokių subjektų yra skirtumų.

³⁶ Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitos formos pildymo taisyklių 4, 8.1 dalys.

³⁷ SUDAVIČIUS, B.; VAITIEKIENĖ, E. Savivaldybių specialiosios aplinkos apsaugos rėmimo programos: Teisinio reguliavimo probleminiai aspektai. Jurisprudencija. 2014, Nr. 21 (4), p. 14.

Pavyzdžiui, Plungės rajono savivaldybėje paraiškas turi teisę pateikti fiziniai asmenys, o Alytaus miesto savivaldybėje jiems tokios galimybės nėra numatyta. Tai riboja lygiateisiškumo principo įgyvendinimą ir skatina tokius asmenis ieškoti kitų būdų, kaip įgyvendinti siekiamą tikslą. Visose rajonuose turėtų būti siekiama, kad kuo didesnė visuomenės dalis galėtų prisidėti prie aplinkos apsaugos funkcijos. Tai reiškia, kad savivaldybės turi būti suinteresuotos, kad paraiškas pateiktų kuo įvairesni subjektai ir jos galėtų skirti lėšas iš savo savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos būtent toms priemonėms, kurios išspręstų aktualiausias problemas. Išanalizavus įvairių savivaldybių patvirtintus tvarkos aprašus dėl subjektų, kurie turi galimybę pateikti paraiškas, apibendrintai galima teigti, kad jie yra visuomeninės organizacijos, nevyriausybinės organizacijos, bendruomenės, asociacijos, viešosios įstaigos, mokslo bei švietimo įstaigos, savivaldybės administracijos skyriai ir tarnybos, rajono seniūnijos, kiti juridiniai ir fiziniai asmenys.

Nemažiau svarbu laikytis paraiškų pateikimo tvarkos siekiant gauti lėšų iš savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos. Dėl šios priežasties yra būtina, kad savivaldybės šią informaciją skelbtų viešai. Tai nurodoma ir tvarkos aprašuose, kad savivaldybė ją pateikia vietinėse informavimo priemonėse bei savo savivaldybės interneto tinklalapyje. Skelbime įvardijamas konkretus laikas iki kurio galima pateikti paraiškas bei tvarka. Pavyzdžiui, Plungės rajono savivaldybė yra paskelbusi, kad paraiškos yra priimamos iki sausio 31 dienos. „Vėliau pateiktos paraiškos nesvarstomos, išskyrus ekstremalioms ekologinėms situacijoms, avarijoms, įvykiams likviduoti. <...> Visos Savivaldybei pateiktos paraiškos turi būti užregistruotos nustatyta tvarka Plungės rajono savivaldybės administracijoje, neatsižvelgiant į tai, ar paraiškoje įvardytos priemonės bus finansuojamos, naudojant Specialiosios programos lėšas, ar ne“³⁸. Būtinumas užregistruoti yra nustatytas ir kitose savivaldybėse.

Tam tikroms paraiškoms, kuriomis siekiama įgyvendinti projektus gali būti suteikiamas pirmumas. Būtent tokią praktiką nustato Joniškio rajono savivaldybė suteikdama tokiems, kurie yra: „tęstiniai ir numatantys vykdomos veiklos sklaidą visuomenėje;

³⁸ Plungės rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos sudarymo ir vykdymo tvarkos aprašas. Patvirtintas Plungės rajono savivaldybės tarybos 2018 m. spalio 25 d. sprendimu Nr. T1-219, 11 d., 14 d.

įtraukiantys kuo daugiau socialinių partnerių; numatantys įtraukti į organizuojamą aplinkos apsaugos akciją daugiau dalyvių“³⁹.

Savivaldybės tvarkos apraše galima rasti nuostatų dėl kokių aplinkybių pareiškėjui yra nesuteikiamas finansavimas. Visi subjektai teikia konkursui nustatytos formos paraiškas. Pastebėtina, kad ne visur yra galimybė teikti jas dėl finansavimo gavimo priemonėms, kurios numatytos Lietuvos Respublikos medžioklės įstatyme. Tokia situacija susidaro nors ir pagal Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymą yra šios priemonės finansuojamos. To priežastis yra nebuvimas mieste medžioklės plotų, todėl suprantama, kad nemokami mokesčiai už medžiojamųjų išteklių naudojimą. Būtent iš jų yra skiriamos lėšos priemonėms nurodytoms Lietuvos Respublikos medžioklės įstatyme.

Konkurso būdu yra atrenkamos priemonės, kurios tampa savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos dalimi. Todėl yra svarbu, kaip vyksta procesas kol galiausiai yra išrenkamos tokios finansuojamos priemonės. Pastebėtina, kad „paraiškos, gautos iki einamųjų metų pabaigos, svarstomos kitų metų pradžioje iki sudarant ir patvirtinant specialiosios programos priemonių sąmatą. Vėliau pateiktos paraiškos taip pat svarstomos, tačiau finansavimas skiriamas tik tuo atveju, jei priemonę būtina nedelsiant įgyvendinti. Tuomet koreguojama specialiosios programos priemonių sąmata ir jos projektas teikiamas tvirtinti savivaldybės Tarybai“⁴⁰. Paraiškas vertina tam tikras subjektas, kuris kiekvienoje savivaldybėje gali būti vadinamas kitaip. Pavyzdžiui, Joniškio rajono savivaldybėje tai yra jos aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos klausimų nagrinėjimo darbo grupė. Alytaus miesto savivaldybėje ir Plungės rajono savivaldybėje – komisija, o Panevėžio miesto savivaldybėje Miesto infrastruktūros skyrius. Būtent tokie subjektai įvertinę pateiktas paraiškas, teikia išvadas, atrenka priemones, kurios tampa savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos dalimi bei pasiūlo kokią sumą iš prašomos reikėtų paskirti. Tokius subjektus, kaip Joniškio rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos klausimų nagrinėjimo darbo grupę ir

³⁹ Paraiškų finansuoti aplinkos apsaugos priemones iš Joniškio rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos teikimo tvarkos aprašas. Patvirtintas Joniškio rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2012 m. sausio 19 d. įsakymu, 6 d.

⁴⁰ Panevėžio miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos rengimo, vykdymo ir kontrolės tvarkos aprašas. Patvirtintas Panevėžio miesto savivaldybės tarybos 2011 m. rugsėjo 29 d. sprendimu Nr. 1-9-9, 7 p. 3 psl.

Alytaus miesto savivaldybėje esančią komisiją sudaro savivaldybės administracijos direktorius priimdamas įsakymą.

Gali pasitaikyti tokių atvejų, kai pateiktos paraiškos nebus vertinamos. Priežastys suteikiančios tokią teisę yra įvairios: pareiškėjas siekia įgyvendinti priemonę, kuri nėra numatyta Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatyme arba Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų naudojimo rekomendacijose; buvo būtina prie paraiškos pridėti reikalingus dokumentus, tačiau šis nurodymas nebuvo pilnai įgyvendintas; subjektas, kuris siekia gauti iš savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansavimą, neturi teisės dalyvauti atrankoje pagal savivaldybės tvarkos apraše nustatytus kriterijus; paraiška buvo užpildyta nesilaikant nustatytų taisyklių; pateikta paraiška, kuri nėra patvirtintos formos. Tokiais atvejais, kai susidarė sąlygos, kuriomis vadovaujantis paraiškos nėra vertinamos yra pranešama ją pateikusiam subjektui.

Paraiškų vertinimo metu yra išsiaiškinama ir konstatuojama dėl siekiamų įgyvendinti priemonių atitikimo būtinoms sąlygoms. Tai reiškia, kad būtų skiriamas finansavimas iš savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos yra privaloma, kad priemonės atitiktų nustatytus lėšų naudojimo principus. Jie yra įtvirtinti Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymo 4 straipsnyje bei Aplinkos ministerijos parengtose Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų naudojimo rekomendacijose. Pavyzdžiui, ar realizavus paraiškoje nurodytą priemonę bus atlyginta žala sukeliama aplinkai daromu neigiamu poveikiu; ar pavyks išvengti tokio neigiamo poveikio. Svarbu tai, kad vertinant paraiškas yra neapsiribojama šiais teisės aktais. Kiti savivaldybės dokumentai yra taip pat svarbūs ir į juos atsižvelgiama vertinant paraiškas. Tai yra plėtros strateginis planas, savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių rengimo, vykdymo, finansavimo ir lėšų panaudojimo kontrolės tvarkos aprašas, administracijos direktoriaus įsakymai, savivaldybės investicijų programa, savivaldybės tarybos sprendimai. Suprantama, kad yra būtina vadovautis ir kitais įstatymais, kurie reglamentuoja aplinkos apsaugą, todėl paraiškų vertinimo metu vadovaujama ir jais. Taigi, subjektai analizuojantys pateiktas paraiškas turi įvertinti išsamiai priemonės turinį, jos svarbą ir tęstinumą, atitikimą su Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų naudojimo rekomendacijomis ir kitais teisės aktais, ar bus įmanoma pasiekti planuojamą tikslą, siekiamų rezultatų pagrįstumą, jos

teigiamą poveikį visuomenei ir padėjimą pašalinti egzistuojančią aplinkos apsaugos problemą, savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonės sąmatos pagrįstumą, galimą efektyvų finansavimo naudojimą, nuspėti ar subjektas pateikęs paraišką turi pakankamą kompetenciją, jo turimą patirtį įgyvendinant panašaus pobūdžio priemones, nustatyti ar pateikti visi būtini dokumentai.

Subjektai, įvertinę paraiškas ir nustatę, kad jose nurodytos priemonės, kurias siekiama įgyvendinti atitinka visas būtinas sąlygas, surašo protokolą. Būtent juo yra pateikiamas pasiūlymas atitinkamam savivaldybės skyriui įrašyti į savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių ruošiamą projektą konkrečioms priemonėms, kurios yra atrinktos realizavimui būtiną skirti sumą. Suprantama, kad tokios lėšos yra siūlomos pagal savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos numatomas surinkti pajamas. Taigi, tokios savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos pajamos bei išlaidos yra planuojamos. Šis procesas vykdomas atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymą, Lietuvos Respublikos mokesčių už valstybinius gamtos išteklius įstatymą, Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymą ir kitais aplinkos apsaugą reglamentuojančiais įstatymais bei Aplinkos ministerijos parengtas Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų naudojimo rekomendacijas, savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansavimo pajamų ir išlaidų planavimo, apskaitos ir ataskaitų teikimo tvarkos aprašą, Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2011 metų kovo 4 dienos įsakymą Nr. D1-201 „Dėl Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo patikrinimo tvarkos aprašo, Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitos formos ir Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitos formos pildymo taisyklių patvirtinimo“.

Kitas svarbus proceso etapas yra savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių sąmatos rengimas bei patvirtinimas. Pirmiausia už šios sąmatos projekto parengimą yra atsakingi atitinkami savivaldybės skyriai. Pavyzdžiui, Alytuje tai yra savivaldybės administracijos Aplinkos apsaugos skyrius, Panevėžio miesto savivaldybėje – Miesto infrastruktūros skyrius. Sąmata yra rengiama vadovaujantis savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu patvirtintomis savivaldybės biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklėmis. Taip pat yra atsižvelgiama į subjektų vertinusių paraiškas

surašytą protokolą. Sudarant sąmatos projektą savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšos yra paskirstomos. Iš jos lėšų paskiriama 20 procentų Savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiajai programai. Svarbu atkreipti dėmesį, kad „einamaisiais biudžetinais metais nepanaudotos lėšos (likutis) neperskirstomos ir naudojamos kitiems metams numatytais aplinkosaugos priemonės finansuoti (t.y. pagal tuos įstatymo punktus, pagal kuriuos buvo planuotos panaudoti praėjusių metų sąmatoje)“⁴¹. Kiti 80 procentų iš savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų yra naudojami „aplinkosaugos priemonėms (aplinkos kokybės gerinimo ir apsaugos priemonėms; atliekų tvarkymo infrastruktūros plėtros priemonėms; atliekų, kurių turėtojo nustatyti neįmanoma arba kuris nebeegzistuoja, tvarkymo priemonėms; aplinkos monitoringo, prevencinės, aplinkos atkūrimo priemonėms; visuomenės švietimo ir mokymo aplinkosaugos klausimais priemonės; želdynų ir želdinių apsaugos, tvarkymo, būklės stebėsenos, želdynų kūrimo, želdinių veisimo ir inventorizavimo priemonėms ir t.t.)“⁴². Pastebėtina, kad 20 procentų ir 80 procentų skiriamos lėšų sumos yra apskaičiuojamos nuo tikėtinų gauti pajamų konkrečiais kalendoriniais metais. Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių sąmatos projektas turi būti pateikiamas suderinimui savivaldybės administracijos direktoriaus pavaduotojui, kuris yra atsakingas už atitinkamo skyriaus, kuris rengia sąmatos projektą, kuravimą. Tam tikros savivaldybės gali būti nustačiusios savo aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių rengimo, finansavimo, vykdymo ir lėšų panaudojimo kontrolės tvarkos apraše, kad jis yra pateikiamas ir kitiems subjektams. Tokia nuostata galioja Alytaus miesto savivaldybėje, kurioje savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos sąmatos projektas yra „teikiamas susipažinti Aplinkos ministerijos Alytaus regiono aplinkos apsaugos departamentui ir atrankos komisijai“⁴³. Kiekvienoje savivaldybėje iki kovo mėnesio 1 dienos sąmata turi būti pateikta vertinimui savivaldybės tarybai, kuri ją patvirtina. Galimi atvejai, kai susiklosčius svarbioms aplinkybėms metų eigoje yra reikalinga patikslinti savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos sąmatą. Tokiais atvejais yra būtina tokį patikslintą sąmatos

⁴¹ Panevėžio miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos rengimo, vykdymo ir kontrolės tvarkos aprašo, patvirtinto Panevėžio miesto savivaldybės tarybos 2011 m. rugsėjo 29 d. sprendimu Nr. 1-9-9, suvestinė redakcija nuo 2016 m. spalio 28 d., 14.1 d. 4 p.

⁴² Alytaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių rengimo, finansavimo, vykdymo ir lėšų panaudojimo kontrolės tvarkos aprašo, patvirtinto Alytaus miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2017 m. spalio 11 d. įsakymu Nr. DV-1264., 23. 2 d.

⁴³ Ibid.

projektą vėl pateikti savivaldybės tarybai patvirtinimui. Jau po pirmojo patvirtinimo yra suteikiama galimybė pradėti įgyvendinti pagrindinį etapą t.y. vykdymą.

Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo procesas kiekvienoje savivaldybėje prasideda su tam tikrais skirtumais. Alytaus miesto savivaldybėje „Aplinkos apsaugos skyrius parengia programos priemonių įgyvendinimo planą“⁴⁴, Neringoje „savivaldybės administracijos direktorius pasirašo sutartis“⁴⁵, Panevėžio mieste „savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu pavedama atitinkamiems administracijos skyriams vykdyti savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių užsakovo funkcijas, kurie <...> rengia sutarties projektus“⁴⁶. Įgyvendinant patvirtintas aplinkos apsaugos priemones yra atliekami viešieji pirkimai ir sudaromos sutartys, kurias pasirašo savivaldybės administracijos direktorius. Šie veiksmai yra vykdomi atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymą, Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą ir savivaldybės administracijos direktoriaus patvirtintas taisykles. Be to, jis dėl atrinktų priemonių sudaro sutartis su jų vykdytojais, kurių pagrindu skiriamas finansavimas. Siekiant, kad sutartys būtų vykdomos tinkamai yra atliekama kontrolė ir po tam tikrų veiksmų įgyvendinimo tai patvirtinama dokumentuose. Savivaldybėse atsakingi jų skyriai turi pareigą „derinti savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdytojų pateiktas sąskaitas, kad jos atitiktų savivaldybės tarybos patvirtintoje savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių sąmatoje skirtas lėšas numatytai priemonei finansuoti, ir sąskaitas, kartu su pasirašytais prekių, darbų atlikimo ar paslaugų suteikimo perdavimo – priėmimo aktais, pateikia Buhalterijai“⁴⁷.

Patys savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdytojai turi pareigą atsiskaityti atitinkamam savivaldybės skyriui už finansavimo naudojimą. Pavyzdžiui, „kas ketvirtį iki kito ketvirčio 5 d., pateikdami biudžeto išlaidų

⁴⁴ Alytaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių rengimo, finansavimo, vykdymo ir lėšų panaudojimo kontrolės tvarkos aprašo, patvirtinto Alytaus miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2017 m. spalio 11 d. įsakymu Nr. DV-1264., 27 d.

⁴⁵ Neringos savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansavimo pajamų ir išlaidų planavimo, apskaitos, vykdymo ir kontrolės, ataskaitų teikimo tvarkos aprašo, patvirtinto Neringos savivaldybės tarybos 2017 m. rugpjūčio 24 d. sprendimu Nr. T1-154, 20 d., 4 p.

⁴⁶ Panevėžio miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos rengimo, vykdymo ir kontrolės tvarkos aprašo, patvirtinto Panevėžio miesto savivaldybės tarybos 2011 m. rugsėjo 29 d. sprendimu Nr. 1-9-9, suvestinė redakcija nuo 2016 m. spalio 28 d., 17-18 d. 5 p.

⁴⁷ Palangos miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos pajamų ir išlaidų planavimo, lėšų apskaitos, vykdymo ir kontrolės, ataskaitų teikimo tvarkos aprašo, patvirtinto Palangos miesto savivaldybės tarybos 2015 m. vasario 26 d. sprendimu Nr. T2-72, 14 d., 2-3 p.

sąmatos įvykdymo ataskaitą, patvirtintą Lietuvos Respublikos finansų ministro 2011 metų kovo 31 dienos įsakymu Nr. 1K-122 ir dokumentų, įrodančių išlaidų pagrįstumą, kopijas“. <...> ne vėliau kaip iki gruodžio 1 dienos pateikia išsamią savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos projekto ar programos vykdymo ataskaitą“⁴⁸.

Savivaldybių Buhalterinės apskaitos skyriai yra atsakingi už skiriamo finansavimo pervedimą priemonių vykdytojams. Tai yra atliekama atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymą, Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymą ir kitus teisės aktus. Atitinkami savivaldybių skyriai yra atsakingi už metinės savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitos parengimą. Ji turi būti pateikta savivaldybės tarybai, kuri ją patvirtina. Toliau jie pateikia jau patvirtintą ataskaitą pagal savivaldybę konkrečiam regiono aplinkos apsaugos departamentui. Pastebėtina, kad tai turi būti atlikta iki kitų metų kovo 1 dienos.

Savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšos yra kaupiamos atskiroje savivaldybės biudžeto sąskaitoje, todėl už jų apskaitą yra atsakinga savivaldybės Buhalterinės apskaitos skyrius. Kai kalendoriais metais lieka lėšų jos yra panaudojamos kitų metų savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonėms įgyvendinti. Be to, kiekvienoje savivaldybėje atitinkami skyriai yra atsakingi, kad lėšos būtų naudojamos tik pagal paskirtį ir vadovaujantis patvirtinta savivaldybės tarybos sąmata.

Siekiant aiškumo ir vienodo supratimo, kokios būtent aplinkos apsaugos priemonės gali būti finansuojamos iš savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų yra svarbu vadovautis aplinkos ministerijos parengtomis rekomendacijomis. Būtent jose nurodytos priemonės atitinka Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatyme nurodytas finansuojamas kryptis. „Programos lėšomis gali būti finansuojamos ir kitos priemonės, kurios atitinka įstatymo nuostatas ir kuriomis įgyvendinamos savivaldybių kompetencijai įstatyme ir kituose teisės aktuose priskirtos funkcijos aplinkosaugos srityje“⁴⁹. Lėšų naudojimo rekomendacijos detalai atskleidžia Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymo 4 straipsnio 1 dalyje esančių priemonių turinį. Svarbu tai, kad „įgyvendinamos konkrečios priemonės pavadinimas gali skirtis nuo pavadinimo priemonės, nurodytos rekomendacijose, tačiau savivaldybės įgyvendinama priemonė turi atitikti įstatymo

⁴⁸ Ibid. p. 3, 17-18 d.

⁴⁹ Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos rekomendacijos dėl savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšomis finansuojamų priemonių 2017 m. gegužės 2 d. Nr. (9-1)-D8-3245., p. 1.

nuostatas“⁵⁰. Pavyzdžiui, rekomendacijos įvardija priemones, kurios yra laikomos įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto pirmosios aplinkos kokybės gerinimo ir apsaugos priemonės dalis bei konkrečiai nurodo kam finansavimas negali būti skiriamas. T.y. „valstybinio fondo žemėje esančių bešeimininkų karjerų ir durpynų, kurių ištekliai neįtraukti į valstybės balansą, rekultivavimo ir (ar) sutvarkymo darbai; neigiamą poveikį aplinkai darančių bešeimininkų ir savivaldybei priklausančių statinių, įrenginių (pvz., vandens gręžiniai, užtvankos, fermos ir pan.), jų liekanų griovimo, ardymo, tamponavimo, konservavimo, po statinio nugriovimo aplinkos sutvarkymo darbai; dviračių ir kito bevariklio transporto takų ir kelių, kitų su tuo susijusių infrastruktūros elementų projektavimo, įrengimo ir priežiūros darbai; savivaldybės teritorijoje esančių valstybės saugomų teritorijų apsaugos ir tvarkymo darbai (pvz., informaciniai ženklai ir stendai, apsauginės tvorelės, rekreaciniai įrenginiai, šienavimas, menkaverčių krūmų išskirtimas, pažintinių takų ir apžvalgos aikštelių įrengimas ir pan.); savivaldybės draustinių steigimo, ribų keitimo, jų tvarkymo priemonių nustatymui reikalingų dokumentų rengimas. Savivaldybės gamtos paveldo objektų apsaugos ir tvarkymo darbai, gamtos paveldo objektą skelbiant saugomu reikalingų dokumentų rengimas; smėlio, druskos ir purvo mišinio, kuris didina kietųjų dalelių koncentraciją aplinkos ore, surinkimo iš miestų gatvių ir šalinimo darbai; gatvių plovimo ir (ar) laistymo, naudojant ir (ar) nenaudojant kietąsias daleles surišančias medžiagas, darbai ir kietąsias daleles surišančių medžiagų įsigijimas; valstybės ir savivaldybei patikėjimo teise perleistų vandens telkinių įžuvinimo ir žuvų gelbėjimo, jų dusimo atveju, darbai; gyventojams priklausančių gaminių, turinčių neigiamą poveikį aplinkai darančių medžiagų, atliekų tvarkymas; valstybei ar savivaldybei priklausančių užtvankų remonto ir rekonstravimo darbai, tvenkinių naudojimo ir priežiūros taisyklių parengimas. Užtvankų projektavimas ir statyba nefinansuojama. Kitų hidrotechninių statinių (pvz., hidroelektrinė) projektavimo, statybos, remonto ir rekonstravimo darbai nefinansuojami; krantotvarkos priemonių, numatytų aplinkos ministro įsakymu patvirtintoje Pajūrio juostos tvarkymo programoje, įgyvendinimo darbai; biologinės įvairovės išsaugojimo, saugomų rūšių ir natūralių buveinių apsaugos (pvz., natūralių pievų išlaikymas (šienavimas, krūmų kirtimas), varliagyvių migracijos kelių apsauga, gandrulzdžių perkėlimas nuo elektros stulpų ir pan.) darbai. Naminių ir beglobių naminių gyvūnų priežiūra, jų skaičiaus reguliavimas ir apskaita (pvz., žetonai) nefinansuojami; aplinkos ministro įsakymu patvirtintame invazinių Lietuvoje rūšių sąraše esančių rūšių (pvz.,

⁵⁰ Ibid.

Sosnovskio barštis, uosialapis klevas ir pan.) ir Sąjungai susirūpinimą keliančių invazinių svetimų rūšių sąraše, patvirtintame 2016 m. liepos 13 d. Komisijos įgyvendinimo reglamentu (ES) Nr. 2016/1141, esančių rūšių (pvz., nuodėgulinis grundalas, rainuotasis vėžys ir pan.) gausos reguliavimo ir naikinimo darbai; varninių paukščių ir mašalų gausos reguliavimas; Išmetamų į atmosferą, vandenį, žemės paviršių ir gilesnius jo sluoksnius teršalų mažinimo įrenginių (pvz., nuotekų ir lietaus surinkimo, valymo, vandens tiekimo ir kokybės gerinimo, šildymo sistemos ir jų elementai) įsigijimas, projektavimas, statyba, remontas, rekonstravimas, inventorizavimas. Melioracijos sistemų tvarkymas nefinansuojamas; valstybei ar savivaldybei priklausančių hidrotechninių statinių griovimas ir išmontavimas; mokslo taikomųjų darbų ir studijų, susijusių su išvardintomis aplinkos kokybės gerinimo priemonėmis, rengimas; išvardintoms priemonės įgyvendinti reikalingos dokumentacijos rengimas⁵¹. Taigi, taip lėšų naudojimo rekomendacijos detalai įvardija ir apie kitas Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 bei kituose punktuose esančias priemones. Tokiu būdu pašalindama galimybes savivaldybėms skirtingai interpretuoti lėšų naudojimo galimybes ir užtikrinanti finansavimo teisėtumą. Lyginant su įstatymu jos neturi privalomos teisinės galios, tačiau jų yra laikomasi siekiant tinkamo finansavimo paskirstymo. Kadangi, jei įgyvendinamos priemonės, kurioms negalėjo būti skirtos lėšos iš savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos savivaldybėms yra pritaikoma atsakomybė. Svarbu ir tai, kad būtina taip pat vadovautis aplinkos apsaugą reglamentuojančiais įstatymais. Būtent atsižvelgiant į visumą teisės aktų yra pasiekama, kad lėšos skiriamos tik leistinoms priemonėms ir tinkamiems subjektams. Tais atvejais, kai suteikiamas finansavimas neatsižvelgiant į nustatytus kriterijus yra patiriamos neigiamos pasekmės. Tokie atvejai matomi ir teismų sprendimuose. Viename iš jų teisėjų kolegija pripažino, kad „Alytaus apskrities valstybinė mokesčių inspekcija pagrįstai ir teisėtai nusprendė išieškoti iš Druskininkų savivaldybės administracijos 2100,00 Lt ne ginčo tvarka. To priežastis, kad vykdydama aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonę „finansinė parama miško savininkams, naudotojams ir valdytojams, įgyvendinantiems medžiojamųjų gyvūnų daromos žalos miškui prevencijos priemonės ir kartografinės bei kitos medžiagos, reikalingos medžioklės plotų vienetų sudarymo ir ribų pakeitimo projektams parengti

⁵¹ *Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialioji programa: lėšų naudojimo rekomendacijos* (nuo 2017 metų) [interaktyvus]. [žiūrėta 2019 m. vasario 9 d.]. <<http://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/finansines-programos/savivaldybiu-aplinkos-apsaugos-remimo-specialioji-programa-saarsp>>.

įsigijimui“ šią sumą panaudojo ne pagal paskirtį, t.y. lėšas skyrė medžioklės klubui ne pagal Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 3 punkto reikalavimus. Medžioklės būreliai nėra miško sklypų savininkai, valdytojai ar naudotojai pagal Miškų įstatymo 2 straipsnio 10, 11, 12 punktus. Įstatyme aiškiai įtvirtinta, kad savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšos naudojamos finansiškai remti tik miško sklypų, kuriuose medžioklė nėra uždrausta savininkus, valdytojus ir naudotojus, o medžiotojai, turintys nustatyta tvarka išduotus leidimus naudoti medžiojamųjų gyvūnų išteklius medžioklės plotų vienetu, yra medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudotojai, bet ne sklypų naudotojai, todėl jų vykdoma veikla negali būti finansuojama iš savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų⁵². Savivaldybės esant nustatyta, kad jos lėšas panaudojo netinkamai turi pareigą tokias panaudotas konkrečias sumas grąžinti į Valstybės biudžetą.

Pagrįstai yra galima konstatuoti, kad savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos procedūra išsamiai reglamentuojama įvairiais teisės aktais. Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymu vadovaujamosi, kaip pagrindiniu šaltiniu vykdant savivaldybių aplinkos apsaugos funkcijas. Nemažiau svarbią reikšmę įgyvendinant priemones iš savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų suteikiant kiekvienoje savivaldybėje patvirtintiems teisės aktams, kurie įtvirtina tam tikrus skirtumus, tačiau iš esmės panašiai reglamentuoja proceso vykdymo etapus šioje srityje. Atsižvelgiama į Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos pateiktas lėšų naudojimo rekomendacijas norint užtikrinti finansavimo skyrimą tinkamoms priemonėms.

2.4. Lėšų panaudojimo kontrolė ir atsakomybė

Siekiant užtikrinti, kad savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšos būtų naudojamos tinkamai yra svarbi kontrolė. Kadangi tai yra „specialioji vietos biudžeto programa, kuriai taikomi tiek biudžeto procesą apskritai reguliuojantys, tiek ir specialieji įstatymai, todėl jos kontrolė įvardijama kaip bendroji ir specialioji“⁵³. Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatyme yra atskleidžiama pirmoji kontrolės rūšis. Pagal jo

⁵² Kauno apygardos administracinio teismo 2012 m. kovo 8 d. byla IV-119-505/2012.

⁵³ SUDAVIČIUS, B.; VAITIEKIENĖ, E. *Savivaldybių specialiosios aplinkos apsaugos rėmimo programos: Teisinio reguliavimo probleminiai aspektai*. Jurisprudencija. 2014, Nr. 21 (4), p. 1155.

37 straipsnį savivaldybių biudžetų vykdymo auditą atlieka Valstybės kontrolė, savivaldybių kontrolės ir audito tarnybos. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme detalai nustatytos funkcijos, kurias vykdo savivaldybių kontrolės ir audito tarnybos siekdamos išsiaiškinti ar savivaldybės tinkamai naudoja turimas lėšas bei apie jų biudžetų vykdymą.

Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatyme įtvirtinta ypač svarbi nuostata dėl atsakomybės. Ji yra pritaikoma tais atvejais, kai savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšos yra skiriamos priemonėms, kurios nėra numatytos įstatyme bei Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos parengtose savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų naudojimo rekomendacijose. Nustačius tokias aplinkybes „Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos ar jos įgaliotos institucijos teikimu Valstybinė mokesčių inspekcija pasiūlo savivaldybėms per tris mėnesius pervesti į Valstybės išdo sąskaitą, kurioje kaupiamos Aplinkos apsaugos rėmimo programos lėšos. Jeigu savivaldybės neperveda lėšų jos yra išieškomos ne ginčo tvarka“⁵⁴. Taigi, savivaldybės turi pareigą pervesti konkrečias sumas, kurios buvo panaudotos netinkamai ir šiuo atveju tos sumos bus skirtos ne savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonėms vykdyti.

Būtent Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija vykdo specialiąją kontrolę. Pastebėtina, kad jos vykdymas yra reglamentuojamas detaliau patvirtintame Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2011 m. kovo 4 d. įsakymu Nr. D1-201, savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo patikrinimo tvarkos apraše (toliau- tvarkos aprašas). Be to, jis nustato, kad šią kontrolę atlieka ir aplinkos apsaugos departamentas prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos (toliau – aplinkos apsaugos departamentas). Pagal tvarkos aprašą, kiekviena savivaldybė atitinkamam regioniniam aplinkos apsaugos departamentui iki kovo mėnesio 1 dienos turi pateikti ataskaitą. Pastebėtina, kad savivaldybės taryba savo sprendimu patvirtina ją, todėl būtina pateikti kartu ir sprendimo kopiją. Gavęs ataskaitą Aplinkos apsaugos departamentas turi ją patikrinti ir per 20 darbo dienų pradėdant skaičiuoti nuo jos gavimo dienos perduoda jos kopiją Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai. Be to, jai yra pranešama ar būtina atlikti išsamų patikrinimą dėl pačioje ataskaitoje nurodytos informacijos. Patikrinimą gali inicijuoti ne tik pats Aplinkos apsaugos departamentas, bet gali būti pavesta tai atlikti pačios Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos nurodymu. Priežastys dėl kurių jis gali būti pradėtas yra

⁵⁴ Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas. *Valstybės žinios*.2003, Nr. 61-2760, 4 str. 4 d.

keletą, kurios išvardytos tvarkos aprašo 6 dalyje. Atliekant jį patikrinami duomenys esantys ataskaitoje. Jo metu analizuojami įvairūs dokumentai susiję su tokių sumų naudojimu, tačiau tuo neapsiriboja ir esant būtinybei vykstama prie priemonėmis įgyvendinamų objektų. Tokiu būdu siekiama nustatyti ar savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšos panaudotos tinkamai. Nustatyti rezultatai yra įtvirtinami savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo patikrinimo akte. Be to, patikrinimo proceso metu gali dalyvauti savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiąją programą koordinuojantys asmenys. Aplinkos apsaugos departamentas savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo patikrinimo akte, jeigu nustato, kad lėšos buvo panaudotos netinkamai nurodo konkrečią sumą, kurią yra pasiūloma išieškoti dėl netinkamo naudojimo. Atlikus patikrinimą jo aktas yra pateikiamas savivaldybės administracijos direktoriui, kurį jis turi pasirašyti. Po to savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo patikrinimo akto kopija perduodama ne tik savivaldybei, kurios ataskaitos duomenys buvo analizuojami, bet ir Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijai. Ją gavusi pastaroji siekdama išieškoti netinkamai panaudotas sumas kreipiasi į Valstybinę mokesčių inspekciją.

Be to, yra svarbi „specialioji kontrolė, kuri vykdoma savivaldybės lygiu, <...> ji pasireiškia: vykdytojų atranka, įpareigojimu teikti ataskaitas ir jų vertinimu“⁵⁵.

Apibendrinti galima konstatuoti, kad siekiant nustatyti ar savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšos naudojamos tinkamai, įvairūs subjektai atlieka kontrolę. Konstatavus pažeidimą savivaldybėms yra pritaikoma atsakomybė ir jos privalo sumokėti sumas, kurios buvo naudojamos netinkamai į Valstybės išdo sąskaitą.

⁵⁵ SUDAVIČIUS, B.; VAITIEKIENĖ, E. *Savivaldybių specialiosios aplinkos apsaugos rėmimo programos: Teisinio reguliavimo probleminiai aspektai*. Jurisprudencija. 2014, Nr. 21 (4), p. 1155- 1156.

3. SAVIVALDYBIŲ BIUDŽETŲ ĮTAKA APLINKOS APSAUGAI

Siekiant išanalizuoti iš kokių šaltinių yra surenkamos į savivaldybių biudžetus lėšos, kurios skiriamos įgyvendinti ir aplinkos apsaugos priemonės yra svarbus Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. Jame įtvirtinta, kad „pagal įstatymus ir kitus teisės aktus iš mokesčių gaunamos savivaldybių biudžetų pajamos“⁵⁶. „Priskirti mokesčiai (išskyrus kai kurias išimtis) ypatingi tuo, kad per juos surinktos lėšos neturi tikslinės paskirties – jos yra įskaitomos į atitinkamo biudžeto surenkamąją sąskaitą ir naudojamos pagal to biudžeto patvirtintus asignavimų straipsnius“⁵⁷.

Taigi į savivaldybių biudžetus patenka gyventojų pajamų mokesčio dalis. Šį mokestį moka gyventojai, kurie yra gavę pajamų, taip pat, tie gyventojai, kurie jų uždirbo. Konkrečių pajamų apmokestinimas siejamas su gyventojų statusu t.y. jie yra nuolatiniai Lietuvos gyventojai ar nenuolatiniai. Mokėtinos sumos nustatomos pritaikius atitinkamus tarifus nurodytus Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 6 straipsnyje ir laikantis nustatytos apmokestinamųjų pajamų apskaičiavimo tvarkos. Pagal pastarojo įstatymo 7 straipsnį mokestinis laikotarpis yra kalendoriniai metai. „Sumokėtas pajamų mokestis ir sumokėta (išieškota) mokestinė nepriemoka <...> įskaitomi į valstybės ir (ar) į savivaldybių biudžetus atitinkamų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme nustatyta tvarka. Fiksuoto dydžio pajamų mokestis už pajamas, gautas iš veiklos, kuria verčiamasi turint verslo liudijimą, ir šio mokesčio nepriemoka įskaitomi į tos savivaldybės, kurios tarybos sprendimu nustatytas konkretus fiksuoto dydžio pajamų mokestis, biudžetą“⁵⁸. Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo priede yra nurodoma „kiekvienos savivaldybės biudžetui skiriama gyventojų pajamų mokesčio dalis (procentais), pagal kurią Valstybinė mokesčių inspekcija <...> faktiškai įplaukusias lėšas iš gyventojų pajamų mokesčio perveda savivaldybei“⁵⁹. Pastebėtina, kad „į didžiųjų miestų savivaldybių biudžetus patenka ne visas surenkamas gyventojų pajamų mokestis, dalis jo patenka į valstybės biudžetą ir yra perskirstoma. Taip stengiamasi mažinti socialinius ir ekonominius

⁵⁶ Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 55-1049; Žin. 2011, Nr. X-1722, 50 str.1 d. 1 p.

⁵⁷ MEDELIENĖ, A.; SUDAVIČIUS, B. *Mokesčių teisė*. Vadovėlis. Registrų centras, Vilnius, 2011 m., p. 42.

⁵⁸ Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas. 2002, Nr. 73-3085, (su pakeitimais ir papildymais), 38 str. 1-2 d.

⁵⁹ Lietuvos Respublikos 2019 m. valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas. 2018 m. gruodžio 11 d. Nr. XIII-1710, 2 str. 1 d. 2 p.

skirtumus tarp regionų. Be to, šio mokesčio surinkimui įtaką daro vidutinis darbo užmokestis, dirbančiųjų skaičius ir neapmokestinamosios mokestinės pajamos⁶⁰.

Pagal Lietuvos Respublikos žemės mokesčio įstatymą yra nustatyta pareiga sumokėti šį mokestį fiziniams ir juridiniams asmenims bei kolektyvinio investavimo subjektų valdymo įmonėms, kuriems žemė priklauso nuosavybės teise. Svarbu yra tai, kad savivaldybių tarybos turi teisę nustatyti šio mokesčio tarifus, kurie galios jų teritorijoje. Pastebėtina, kad ši veikimo laisvė yra apribota įstatymo nustatytų ribų. Be to, jos gali „savo biudžeto sąskaita sumažinti mokestį arba visai nuo jo atleisti“⁶¹. Konkreti mokėtina suma yra nustatoma pritaikant žemės mokestinei vertei nustatytą tarifą. Vadovaujantis Lietuvos Respublikos žemės mokesčio įstatymo 15 straipsniu šis mokestis priklauso tai savivaldybei, kurios teritorijoje yra žemė už kurią yra sumokama. Tais atvejais, kai žemės plotas priklauso kelių savivaldybių teritorijoms mokestis yra sumokamas joms proporcingai žemės užimančiai daliai.

Į savivaldybių biudžetus patenka ir paveldimo turto mokesčio sumos, kurias sumoka gyventojai. Lietuvos Respublikos paveldimo turto mokesčio įstatymo 6 straipsnyje įtvirtinta, kad šis mokestis apskaičiuojamas procentais nuo paveldimo turto apmokestinamosios vertės pritaikant tarifus, kurie skiriasi nuo paveldimo turto apmokestinamosios vertės. Be to, pagal pastarojo įstatymo 7 straipsnio 3 dalį mokestis gali būti sumažintas arba gyventojas gali būti atleistas nuo jo mokėjimo. Kokiai konkrečiai savivaldybei bus įskaitomas į biudžetą šis mokestis lemia paveldimo daikto pobūdis.

Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymo 3 straipsnyje nurodytų mokesčių mokėtojų sumokėtos mokesčio sumos patenka į savivaldybių biudžetus. Atsižvelgiant į įstatyme įtvirtintas mokesčio tarifo minimalias ir maksimalias ribas yra įtvirtinta teisė savivaldybių taryboms nustatyti atitinkamą mokesčio tarifą. Be to, jos gali savo teritorijoje įvesti daugiau nei vieną tarifą, kurie bus taikomi priklausomai nuo konkrečių kriterijų. Jeigu savivaldybėse nėra nustatomas konkretus tarifas tokiu atveju tą mokestinį laikotarpį galioja įstatymo nustatytas minimalus. Atkreiptinas dėmesys, kad ne visada nekilnojamojo turto mokestis yra įskaitomas į atitinkamos savivaldybės biudžetą. Tais atvejais, kai „mokestis už nekilnojamąjį turtą, kuris apmokestinamas taikant Lietuvos

⁶⁰ SLAVINSKAITĖ, N.; KREIZAITĖ, O.; STONYTĖ, M. *Gyventojų pajamų mokesčio įtaka savivaldybių pajamoms*. Technika. Mokslas – Lietuvos ateitis. 2015, Nr. 7 (2), p. 246-247. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą <<https://journals.vgtu.lt/index.php/MLA/article/view/2667>>. [žiūrėta 2019 m. kovo 13 d.].

⁶¹ Lietuvos Respublikos žemės mokesčio įstatymas. Žin. 1992, Nr. 21-612, 8 str. 3 d.

Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymo 6 straipsnio 4 ir 5 dalyse nustatytus tarifus yra įskaitomas į valstybės biudžetą⁶². Nekilnojamojo turto mokesčiai yra įskaitomi laikantis tapačių principų, kaip numatyta su žemės mokesčiu t.y. šie mokesčiai patenka į tos savivaldybės biudžetą, kurioje yra pats nekilnojamasis turtas. Taip pat yra suteikta galimybė savivaldybių taryboms „savo biudžeto sąskaita sumažinti mokestį arba visai nuo jo atleisti“⁶³.

Pagal Lietuvos Respublikos angliavandenilių išteklių mokesčio įstatymą į savivaldybės biudžetą patenkanti mokesčio dalis t.y. 5 procentai yra naudojami „savivaldybės teritorijų planavimo dokumentų rengimui ir jų sprendinių įgyvendinimui, viešojo intereso paslaugų infrastruktūros savivaldybės teritorijoje įgyvendinimui, viešųjų pastatų statybai ir modernizavimui, viešųjų ir rekreacinių erdvių įrengimui“⁶⁴. Taigi, savivaldybių teisė panaudoti šias sumas kitoms priemonėms yra apribota.

Atkreiptinas dėmesys į loterijų ir lošimų mokestį, kuri sumoka juridiniai asmenys. Būtent tokių asmenų, „organizuojančių mažąsias loterijas <...>, loterijų ir lošimų mokestis įskaitomas į tos savivaldybės, kuri išdavė licenciją rengti loteriją, biudžetą“⁶⁵.

Taip pat yra gaunama į biudžetus „pajamų iš savivaldybių turto“⁶⁶. Pavyzdžiui, iš palūkanų už paskolas, depozitus, taip pat, iš dividendų.

Priskiriamos ir „įstatymų nustatyta tvarka gautos baudos“⁶⁷. Valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos pateiktais duomenimis yra nurodyta, kad į savivaldybes pateko sumos „iš baudų už administracinius nusižengimus, mokestinės baudos ir kitos pajamos iš baudų, delspinigių, konfiskuoto turto ir kitų netesybų“⁶⁸.

Savivaldybių pajamas sudaro ir „įstatymų nustatytos vietinės rinkliavos“⁶⁹. Kokios konkrečios vietinės rinkliavos bus atitinkamoje savivaldybėje yra nusprendžiama priimant

⁶² Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas. Žin. 2005, Nr. 76-2741, suvestinė redakcija 2018 m. sausio 1 d., 14 str. 3 d.

⁶³ Ibid, 7 str. 5 d.

⁶⁴ Lietuvos Respublikos angliavandenilių išteklių mokesčio įstatymas. *Lietuvos aidas*, 1992, Nr. 206-0; Nr. XII-1381, 12 str. 1 d.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos loterijų ir lošimų mokesčio įstatymas. Žin. 2001, Nr. 43-146, 8 str. 2 d.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. Valstybės žinios. 1994, Nr. 55-1049; Žin. 2011, Nr. X-1722., 50 str.1 d. 2 p.

⁶⁷ Ibid. 50 str. 1 d. 3 p.

⁶⁸ Mokesčių ir kitų įmokų į biudžetus apyskaita 2018 m. gruodžio 31 d. (patikslinta). Pateikta valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos, p. 3. [Interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. kovo 16 d.]. Prieiga per internetą < https://www.vmi.lt/cms/documents/10162/9356963/Forma_1-VP_2018_07/b1af6fe9-c84c-4c84-b99e-2c57a1b028e3>.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. Valstybės žinios. 1994, Nr. 55-1049; Žin. 2011, Nr. X-1722, 50 str.1 d. 4 p.

savivaldybės tarybos sprendimus. Svarbu, kad gali būti nustatytos tik tokios vietinės rinkliavos, kurios yra nurodytos Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymo 11 straipsnio 1 dalyje. „Galimų vietinių rinkliavų baigtinis sąrašas užtikrina vietinių rinkliavų sistemos aiškumą ir skaidrumą“⁷⁰. Būtent į tos savivaldybės biudžetą patenka sumokėtos vietinės rinkliavos, kuri jas įvedė. Pastebėtina, kad „savivaldybės taryba gali savo biudžeto sąskaita paskiriems valstybės rinkliavos mokėtojams sumažinti jos dydį ar net atleisti nuo jos tais atvejais, kai valstybės rinkliava įskaitoma į tos savivaldybės biudžetą“⁷¹.

Be to, prie finansinių išteklių priskiriamos: „biudžetinių įstaigų pajamos už teikiamas paslaugas; pajamos už savivaldybių lėšų likučius einamosiose sąskaitose; pajamos, gautos už išnuomotą valstybinę žemę ir valstybinio vidaus vandenų fondo vandens telkinius, ir Vyriausybės nustatyta tvarka paskirsčius lėšas už parduotus ne žemės ūkio paskirčiai valstybinės žemės sklypus; valstybės biudžeto dotacijos; kitos įstatymų nustatytos pajamos; negražintina finansinė parama; paskolos“⁷².

Atkreiptinas dėmesys, kaip turimos pajamos yra paskirstomos vykdyti aplinkos apsaugos priemonės. Savivaldybės taryba patvirtina savivaldybės strateginį plėtros planą iki atitinkamų metų, kuriame yra nustatytas jo parengimo tikslas, aplinkos analizė, savivaldybės vizija, prioritetai bei priemonės strategijai įvykdyti ir kita informacija vadovaujantis Strateginio planavimo savivaldybėse rekomendacijomis⁷³. Įvairios priemonės įtvirtinamos plane tik įvertinus jų svarbą ir nurodomas joms įgyvendinti numatomas finansavimo poreikis. Taip pat savivaldybės taryba patvirtina savivaldybės strateginį veiklos planą, kuris yra rengiamas trejiems metams t.y. trumpesnio laikotarpio dokumentas. Jo paskirtis įgyvendinti savivaldybės strateginiame plėtros plane įtvirtintas priemonės atsižvelgiant į turimas lėšas. Pastebėtina, kad savivaldybės strateginis veiklos planas sudarytas iš įvairių programų ir jas realizuojant norima pasiekti atitinkamų rezultatų. Būtent programose numatytos konkrečios priemonės ir lėšos. „Savivaldybės strateginio veiklos plano projektas yra savivaldybės biudžeto projekto pagrindas. Savivaldybės biudžeto projekte numatyti asignavimai savivaldybės strateginio veiklos plano programoms įgyvendinti turi atitikti asignavimus,

⁷⁰ MEDELIENĖ, A.; SUDAVIČIUS, B. *Mokesčių teisė*. Vadovėlis. Registrų centras, Vilnius, 2011 m., p. 51.

⁷¹ Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymas. *Žin.* 2000 m., Nr. 52-1484, 7 str. 2 d.

⁷² Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 55-1049; *Žin.* 2011, Nr. X-1722, 50 str.1 d. p 5-11.

⁷³ Patvirtintomis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. gruodžio 15 d. nutarimu Nr. 1435.

numatytus savivaldybės strateginiame veiklos plane⁷⁴. Taigi, iš savivaldybės biudžeto finansavimas skiriamas vadovaujantis tikslais bei juos pasiekti nustatytais konkrečiais uždaviniais, kurie yra įtvirtinti savivaldybės strateginio veiklos plano atitinkamose programose. Taip pat savivaldybėje rengiamas metinis veiklos planas, kuris yra „savivaldybės strateginio veiklos plano programų ar jų dalies <...>, įgyvendinimą detalizuojantis dokumentas, kuris rengiamas atsižvelgiant į savivaldybės biudžete numatomus skirti asignavimus“⁷⁵. Būtent vadovaujantis strateginio planavimo dokumentais yra nusprendžiama kokios aplinkos apsaugos priemonės yra reikalingos ir bus įgyvendinamos bei skiriamas joms finansavimas iš savivaldybės biudžeto. Pastebėtina, kad tam tikroms programose įtvirtintoms aplinkos apsaugos priemonėms vykdyti yra suteikiamos sumos tik iš savivaldybės biudžeto. Taip pat priemonėms realizuoti gali būti naudojamos savivaldybės biudžeto ir kitų finansavimo šaltinių lėšos, pavyzdžiui, savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos, Europos Sąjungos.

Taigi, kiekvienoje savivaldybėje strateginio veiklos plano programa, kuri skirta veikti aplinkos apsaugos srityje yra sudaryta taip, kad būtų pasiekti strateginiame plėtros plane įtvirtinti tikslai bei uždaviniai susiję su aplinka. Priklausomai nuo savivaldybės tokių programų pavadinimai gali būti skirtingi, bet jose įtvirtinti konkretūs strateginiai tikslai ir uždaviniai, kuriais juos planuojama įvykdyti bei nurodomos atitinkamos priemonės. Pavyzdžiui, Visagino savivaldybės aplinkos apsaugos programoje⁷⁶ yra numatyta, kad ją įgyvendinamas įstaigos strateginis tikslas. Taip pat programos tikslas, kuris yra konkretesnis ir jis bus pasiektas realizuojant atitinkamus uždavinius ir nurodomos priemonės, kurias planuojama įvykdyti. Įgyvendinti uždavinį „mažinti aplinkos užteršimą ir gerinti vandens telkinių, bendro naudojimo ir kitų teritorijų būklę, asignavimų plane numatomos lėšos iš savivaldybės biudžeto tokioms priemonėms vykdyti: užterštų teritorijų valymui; bendrojo naudojimo teritorijų tvarkymui ir sanitarijos darbams; atliekų tvarkymui ir atliekų tvarkymo infrastruktūros plėtrai“⁷⁷ bei kitoms priemonėms, kuriomis įgyvendinami kiti uždaviniai.

Pastebėtina, kad kiekviena savivaldybė turi jai priklausantį biudžetą, kurį patvirtina savivaldybės taryba vieniems biudžetiniams metams. Tokių biudžetų savarankiškumas yra

⁷⁴ Strateginio planavimo savivaldybėse rekomendacijos. Patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. gruodžio 15 d. nutarimu Nr. 1435, 29 d.

⁷⁵ Ibid 2.1 d.

⁷⁶ Visagino savivaldybės strateginio veiklos plano 2019-2021 m. projektas. [Interaktyvus]. Prieiga per internetą <<http://www.visaginas.lt/doclib/arxv0spnqane353jubbjf6h6747mp213>>. [Žiūrėta 2019 m. kovo 31 d.], p. 151.

⁷⁷ Ibid. Visagino savivaldybės aplinkos apsaugos programos (Nr. 08) tikslų, uždavinių, priemonių ir priemonių išlaidų suvestinė.

įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 127 straipsnyje. Už jų projektų parengimą yra atsakingos „savivaldybių vykdomosios institucijos, kurios įvykdžiusios šią veiklą ir pateikia juos savivaldybių taryboms“⁷⁸. Be to, nepatvirtinus biudžetų laiku t.y. kol tai nėra atliekama yra patiriamos neigiamos pasekmės susijusios su atitinkamų lėšų negavimu ir asignavimais bei jų skyrimu. Būtent viena iš savivaldybių vykdomų savarankiškųjų funkcijų yra „biudžeto sudarymas ir tvirtinimas“⁷⁹. Šie veiksmai yra atliekami vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo taisyklėmis (toliau – taisyklės) bei jų 21-22 straipsniuose nustatytais teisės aktais, kurie reglamentuoja veiklą šioje srityje. „Patvirtinus savivaldybės biudžetą, savivaldybės biudžeto asignavimų valdytojai arba jų įgalioti asmenys ne vėliau kaip per 15 darbo dienų patvirtina savo ir jiems pavaldžių biudžetinių įstaigų, kitų subjektų programas ir jų (arba vykdomų programos priemonių) sąmatas pagal programų finansavimo šaltinius, funkcines ir ekonominės klasifikacijos kodus“⁸⁰. Taisyklėse 25 straipsnyje yra įtvirtinta savivaldybės administracijos direktoriaus kompetencija patvirtinti administracijos parengtą biudžeto pajamų ir programų finansavimo planą. Atkreiptinas dėmesys į savivaldybės tarybos sprendimu priimtinas biudžeto sudarymo ir vykdymo taisykles. Jose nustatyta, kad savivaldybės administracijos direktorius yra atsakingas už biudžeto vykdymo organizavimą bei administravimą asignavimų. Pastarieji naudojami įgyvendinti įstatymų nuostatas, savivaldybių funkcijas, realizuojant programas, kurias tvirtina asignavimų valdytojai. Taigi, „savivaldybių biudžetas sudaromas pagal programas, taikant strateginio planavimo principus, nustatytus Strateginio planavimo metodikoje“⁸¹. Atitinkamas savivaldybės administracijos skyrius rengia biudžeto projektą. Tikėtinos gauti lėšos į biudžetą yra planuojamos pagal pajamų rūšis. Taip pat yra planuojami asignavimai, kad būtų įgyvendintos strateginio veiklos plano įvairios programos. Savivaldybės biudžeto asignavimų valdytojai arba jų įgalioti asmenys sudaro programų sąmatas, tačiau būtina skirti asignavimus jau esamoms skoloms padengti. Kai sąmatos patvirtinamos yra pateikiamos atitinkamam savivaldybės skyriui, tačiau būtina kartu pridėti ir atliktus skaičiavimus, kuriais vadovaujantis buvo nuspręsta dėl konkrečių lėšų poreikio.

⁷⁸ Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas. *Valstybės žinios*. 1990, Nr. 24-596; 2019, Nr. 4-47., 26 str. 1-2 d.

^{79 79} Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 55-1049; 2011, Nr. X-1722, 6 str. 1 d.

⁸⁰ Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo taisyklės. Patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 14 d. nutarimu Nr. 543, (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. rugsėjo 29 d. nutarimo Nr. 1046 redakcija), 24 d.

⁸¹ Ukmergės rajono savivaldybės biudžeto sudarymo ir vykdymo tvarkos aprašas. Patvirtintas Ukmergės rajono savivaldybės tarybos 2017 m. gegužės 25 d. sprendimu Nr. 7-131, 7 d.

Pastebėtina, kad „biudžetinių įstaigų gaunamos lėšos ir pajamos už materialiojo turto nuomą, įmokamos į savivaldybės biudžetą ir naudojamos šių įstaigų vykdomoms programoms finansuoti. Tokių pajamų į savivaldybės biudžetą sumos nustatomos kiekvienam savivaldybės biudžeto asignavimų valdytojui jų pačių teikimu atitinkamų metų savivaldybės biudžete“⁸². Savivaldybės savo biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklėse nurodo iš esmės Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo taisyklėse įtvirtintas nuostatas dėl galimų naudoti asignavimų dydžių, jeigu biudžetas nėra patvirtintas laiku, tačiau esama nustatytų ir išlygų. „Asignavimų valdytojo išlaidos kiekvieną mėnesį negali viršyti 1/12 praėjusių metų asignavimų valdytojui skirtų lėšų ir skiriamos tik tęstinei veiklai finansuoti bei įsiskolinimams dengti, išskyrus tuos atvejus, kai asignavimų valdytojas <...> raštu pagrindžia didesnę lėšų poreikį“⁸³. Siekiant, kad būtų skirtos lėšos reikalingos įgyvendinti įvairias patvirtintas programas yra būtina pateikti paraiškas atitinkamam savivaldybės skyriui. Tokias paraiškas turi teisę pateikti asignavimų valdytojais laikydamiesi savivaldybės administracijos direktoriaus patvirtintos tvarkos. Svarbu yra tai, kad jiems skiriamos sumos „atsižvelgiant į savivaldybės biudžeto pajamų vykdymą, neviršijant patvirtintų asignavimų sumų“⁸⁴. Kadangi, asignavimų valdytojais paraiškas „rengia atsižvelgiant į patvirtintas programų sąmatas, todėl į paraiškas gali būti įtrauktos tik tos lėšos, kurioms finansuoti programos sąmatoje yra skirti asignavimai ir yra faktinis poreikis jiems apmokėti“⁸⁵. Asignavimų valdytojų pateiktos paraiškos gali būti nepriimamos, jeigu nesilaikyta jų pateikimo tvarkos. Be to, paskirtas finansavimas gali būti nebeteikiamas dėl įvairių priežasčių, kurias savivaldybės nurodo patvirtintose jų biudžeto sudarymo ir vykdymo taisyklėse.

Jeigu savivaldybėse yra gaunama daugiau pajamų nei buvo planuota jos yra paskirstomos, pavyzdžiui, yra naudojamos programų vykdymui. „Savivaldybės taryba turi teisę per biudžetinius metus perskirstyti asignavimų valdytojams skirtas lėšas ir mažinti

⁸² Ukmergės rajono savivaldybės biudžeto sudarymo ir vykdymo tvarkos aprašas. Patvirtintas Ukmergės rajono savivaldybės tarybos 2017 m. gegužės 25 d. sprendimu Nr. 7-131, 13 d.

⁸³ Ibid. 14 d.

⁸⁴ Ukmergės rajono savivaldybės biudžeto sudarymo ir vykdymo tvarkos aprašas. Patvirtintas Ukmergės rajono savivaldybės tarybos 2017 m. gegužės 25 d. sprendimu Nr. 7-131, 19 d.

⁸⁵ Ukmergės rajono savivaldybės biudžeto sudarymo ir vykdymo tvarkos aprašas. Patvirtintas Ukmergės rajono savivaldybės tarybos 2017 m. gegužės 25 d. sprendimu Nr. 7-131, 20 d.

asignavimus, jeigu nevykdomas savivaldybės biudžeto pajamų planas“⁸⁶. Ji gali patikslinti biudžetą ir kitais atvejais, kai atsiranda tai įtakojančios aplinkybės.

Taigi, biudžetai yra sudaromi atsižvelgiant į kiekvienoje iš savivaldybių patvirtintus strateginio planavimo dokumentus. Taip pat vadovaujantis „asignavimais planuojant savivaldybės strateginio veiklos plano programoms įgyvendinti ir planuojamiems rezultatams pasiekti ir paskirstant juos asignavimų valdytojams“⁸⁷. Be to, „asignavimai iš biudžeto išduodami tik toms išlaidoms, kurios numatytos savivaldybių biudžetų programose, padengti“⁸⁸. Pastebėtina, kad aplinkos apsaugos programos neretai būna sujungtos į vieną programą su atitinkama kita programa, pavyzdžiui Mažeikių rajono savivaldybėje yra aplinkos apsaugos ir sveikatos programa. Būtent iš savivaldybės biudžeto lėšų yra finansuojama jos vykdoma aplinkos apsaugos funkcija. Ji yra realizuojama per įvairias priemones, kurias nuspręsta įgyvendinti. Kiekvienoje savivaldybėje yra skiriami asignavimai programoms vykdyti iš savivaldybės biudžeto lėšų. Lėšos suteikiamos konkrečioms asignavimų valdytojams nurodant kokias programas įgyvendinti jos pervedamos. Dažniausiai savivaldybėje keletas subjektų ir net pagal skirtingas programas vykdo priemones, kuriomis prisidedama prie aplinkos apsaugos. Pagal Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymo 5 straipsnį asignavimų valdytojai turi pareigą organizuoti programų rengimą ir gautas lėšas naudoti tik joms įgyvendinti bei patvirtinti programų sąmatas, taip pat, turi pasirūpinti, kad asignavimai būtų naudojami tik teisėtai, ekonomiškai, efektyviai, rezultatyviai. Jiems yra suteikta ir teisių t.y. „biudžetinais metais, ne vėliau kaip likus 10 dienų iki atitinkamo ketvirčio pabaigos, keisti patvirtintų jo vadovaujamos įstaigos, jam pavaldžių biudžetinių įstaigų ir kitų subjektų vykdomoms programoms patvirtintų biudžetų lėšų pagal ekonominę klasifikaciją paskirtį, neviršydamas patvirtintų tam tikrai programai bendrųjų asignavimų išlaidoms sumų“⁸⁹. Taip pat 6 straipsnyje numatyta galimybė pakeisti bendros asignavimų sumos atitinkamo laikotarpio skirstymą programai įgyvendinti, tačiau tokia teisė suteikta tik jeigu tokie veiksmai yra aptarti su savivaldybės administracija. Asignavimų valdytojams yra nustatytas apribojimas, kuriuo leidžiama keisti paskirstymą per atitinkamą laikotarpį ne

⁸⁶ Ukmergės rajono savivaldybės biudžeto sudarymo ir vykdymo tvarkos aprašas. Patvirtintas Ukmergės rajono savivaldybės tarybos 2017 m. gegužės 25 d. sprendimu Nr. 7-131, 30 d.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. Valstybės žinios. 1994, Nr. 55-1049; Žin, 2011, Nr. X-1722, 10⁴ str. 2 d.

⁸⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo. Žin. 2019, Nr. 42-1455, 40 d.

⁸⁹ Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas. Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-596; 2019, Nr. 4-47., 6 str. 1 d.

daugiau kaip vieną kartą. Nemažiau svarbu tai, kad turimas skolas grąžinant iš „bendros patvirtintų asignavimų išlaidoms ekonomijos yra galima nepakeisti jau patvirtintų sąmatų nepriklausomai nuo asignavimų paskirstymo pagal funkcijas ir programas“⁹⁰. Taigi, programų, kuriomis yra siekiama įgyvendinti aplinkos apsaugos funkciją savivaldybėse, vykdytojai turi veiklą organizuoti taip, kad pakaktų gautų asignavimų. Įstaigoms suteikiami asignavimai vykdyti konkrečias priemones pagal programų sąmatas. Pastebėtina, kad įstaigos programų įgyvendinimui skiria asignavimus, kurie yra gauti iš sumokėtų į biudžetą jos pajamų. Taip pat naudojamos likusios sumos iš praėjusių metų bei sukauptos viršplaninės sumos.

Tais atvejais, kai savivaldybėse yra gaunama mažiau lėšų palyginus su planuotomis asignavimų valdytojams tenkantys asignavimai yra sumažinami atsižvelgiant į negautas sumas. Be to, asignavimų valdytojai ir kiti subjektai, kurie yra gavę iš savivaldybės biudžeto sumas programoms įgyvendinti ir po biudžetinių metų tokios lėšos, kurios liko nepanaudotos yra grąžinamos į savivaldybės biudžeto sąskaitą. Atkreiptinas dėmesys, kad gautos tikslinės paskirties sumos, kurios liko nepanaudotos ar buvo naudojamos ne pagal paskirtį turi būti grąžinamos į valstybės išdą. „Savivaldybės taryba, tvirtindama savivaldybės biudžeto pajamas, lėšas iš valstybės biudžeto numato pagal Lietuvos Respublikos tam tikrų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymą, o asignavimų paskirstymą programoms vykdyti tvirtina pagal finansavimo šaltinius“⁹¹. Be to, kiekviena savivaldybė „iš valstybės biudžeto asignavimų valdytojams patvirtintų asignavimų gautas lėšas, kurios skiriamos <...> jos funkcijoms atlikti, įtraukia į savo biudžeto pajamas“⁹². Taigi, kiekvienos iš savivaldybių biudžetuose esančios „lėšos, reikalingos įstatymų priskirtoms funkcijoms ir savivaldybėms įstatymų perduotoms valstybės funkcijoms atlikti“⁹³.

Siekiant atskleisti konkrečias priemones, kurios yra įgyvendinamos iš savivaldybės biudžeto lėšų yra atkreiptinas dėmesys į savivaldybių praktiką. Analizuojant 2018-2020 m. Kėdainių rajono savivaldybės strateginio veiklos plano, patikslintus Kėdainių rajono savivaldybės tarybos 2018 m. rugsėjo 28 d. sprendimu Nr. TS-153, asignavimus yra

⁹⁰Ibid. 6 str. 4 d.

⁹¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo taisyklių patvirtinimo. Žin. 2019, Nr. 42-1455, 26 d.

⁹²Ibid. 28 d.

⁹³ Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas. Valstybės žinios. 1990, Nr. 24-596; 2019, Nr. 4-47., 21 str. 1 d.

atkreiptinas dėmesys į programas. Kultūros paveldo išsaugojimo, turizmo skatinimo ir vystymo programose yra įgyvendinamos priemonės, kurios prisideda prie tinkamos aplinkos būklės. Taigi, iš savivaldybės biudžeto skiriamų lėšų yra finansuojamas: įrengimas pėsčiųjų ir dviračių takų; sutvarkymas miesto upių prieigos; įrengimas elektromobilių įkrovimo prieigos mieste. Infrastruktūros objektų priežiūros ir plėtros programoje finansuojamas: įrengimas, rekonstravimas, išplėtimas vandentiekio ir nuotekų tinklų; pastatymas vandens gerinimo įrenginio. Aplinkos apsaugos programoje yra skiriamas finansavimas: tvarkymui komunalinių atliekų; priežiūrai bei tvarkymui bendro naudojimo teritorijoms; atnaujinimui ir plėtimui komunalinių atliekų tvarkymo infrastruktūrai; aprūpinimui pakuočių atliekų surinkimo konteineriais individualias namų valdas; likvidavimui apleistų pastatų, aplinką žalojančių objektų; sutvarkymui atvirais kasiniais pažeistas žemes; tvarkymui karinio aerodromo pagrindinei kuro bazei ir jos teritorijai; organizavimui konkurso šeimininkų gyvūnų mažinimui ir prevencijai įgyvendinti. Atkreiptinas dėmesys į patvirtintą savivaldybės tarybos 2019 m. sausio 28 d. sprendimu Nr. 1-6 Marijampolės savivaldybės 2019-2021 m. strateginiame veiklos plane numatytą aplinkos apsaugos programą. Joje nurodyta, kad iš savivaldybės biudžeto lėšų yra finansuojama: komunalinių atliekų tvarkymas; mažųjų šiukšliadėžių atliekų tvarkymas; miesto ir kaimo kapinių atliekų išvežimas; pakuočių atliekų surinkimo priemonių įsigijimas; bendrojo naudojimo žaliųjų plotų šienavimas, gėlynų įrengimas, priežiūra; medžių kirtimas, tvarkymas, pertvarkymas; gamtos stichijų sukeltų padarinių likvidavimas; gyvulinės kilmės atliekų utilizavimas. Analizuotina, patvirtinta Trakų rajono savivaldybės tarybos 2019 m. vasario 7 d. sprendimu Nr. S1E, Trakų rajono savivaldybės 2018-2020 metų strateginio veiklos plano įgyvendinimo 2018 metų ataskaita. Joje numatytoje aplinkos apsaugos, kaimo plėtros ir verslo skatinimo programose yra naudojamos lėšos iš savivaldybės biudžeto, kuriomis įgyvendinamas stambiagabaričių atliekų ir šiukšlių tvarkymas, komunalinių atliekų tvarkymas ir administravimas. Atkreiptinas dėmesys į Šiaulių miesto savivaldybės 2017-2019 metų strateginio veiklos plano programų 2017 metų įgyvendinimo ataskaitas, kurios patvirtintos Šiaulių miesto savivaldybės tarybos 2018 m. gegužės 3 d. sprendimu Nr. T-112. Aplinkos apsaugos programoje skirtas finansavimas: komunalinių atliekų tvarkymui; asbesto turinčių gaminių atliekų šalinimo fiziniams asmenims kompensavimui; atskirųjų želdynų įrašymo į nekilnojamojo turto registrą bei miesto želdynų inventorizavimui; naujų želdinių sodinimui; įgyvendinimui projekto „buvusios naftos bazės su aplinkinėmis teritorijomis sutvarkymui“; aplinkos kokybės

stebėsenai ir vertinimo sistemos optimizavimui; įgyvendinimui projekto dėl aplinkos oro kokybės gerinimo; pavojingų radinių ir ekologinių avarių padarinių likvidavimui. Miesto infrastruktūros objektų priežiūros, modernizavimo ir plėtros programų 2017 m. įgyvendinimo ataskaitoje yra nurodyta, kad lėšos skirtos: aplinkos tvarkymui ir priežiūrai, medžių ir žaliųjų plotų tvarkymui, gėlių priežiūrai; komunalinių atliekų konteinerių pastatymui; nelegalių sąvartynų tvarkymui; šakų išvežimui. Klaipėdos rajono savivaldybės strateginio veiklos plano 2018-2020 metų 1 priede dėl 2018-2020 metų aplinkos apsaugos programos tikslų, uždavinių ir priemonių asignavimų suvestinėje yra nurodyta, kad iš savivaldybės biudžeto finansuojamas: gerinimas vandens telkinių būklės ir tvarkymas aplinkos; atliekų tvarkymo sistemos organizavimas; atsinaujinančių išteklių energijos naudojimo plėtros veiksmų plano parengimas; pakuočių atliekų surinkimo iš gyvenamųjų namų kvartalų priemonių įsigijimas; atliekų surinkimo aikštelių įrengimas; projekto „komunalinių atliekų rūšiuojamojo surinkimo infrastruktūros plėtra Klaipėdos rajone“ įgyvendinimas; tvarkymas žaliųjų plotų. Kauno miesto savivaldybės aplinkos apsaugos skyriaus vyr. specialistė informavo, kad iš savivaldybės biudžeto 2018 metais buvo skiriamas finansavimas: gėlynų, želdynų ir žaliųjų erdvių tvarkymui; parkų sutvarkymui ir rekonstravimui, pritaikant juos visuomenės poreikiams; beglobių gyvūnų gaudymas, priežiūra, ženklinimas ir registravimas; aplinkos oro kokybės gerinimas Kauno mieste; komunalinių atliekų konteinerių aikštelių įrengimas. Akmenės rajono savivaldybės vietinio ūkio ir turto valdymo skyriaus vedėjo pavaduotojas nurodė, kad iš savivaldybės biudžeto seniūnijoms yra skiriama lėšų aplinkos tvarkymo darbams atlikti t.y. žolės pjovimui bendro naudojimo teritorijose, medžių ir krūmų priežiūrai. Alytaus miesto savivaldybės administracijos aplinkos apsaugos skyriaus vedėja atskleidė, kad jų miesto savivaldybės biudžete papildomai yra skiriamos lėšos aplinkos apsaugai, pavyzdžiui, žaliųjų atliekų surinkimui iš individualių namų apvažiavimo būdu; bešeimininkėms atliekomis užterštoms teritorijoms sutvarkyti; Alytaus miesto miškotvarkos projektui parengti.

Konstatuotina, kad savivaldybės iš savo biudžeto lėšų įgyvendina įvairias priemones aplinkos apsaugos srityje. Pastebėtina, kad kiekvienoje iš savivaldybių yra įgyvendinamos panašios priemonės, tačiau jų pasirinkimą ir savitumą lemia siekiami tikslai ir atitinkamos problemos egzistuojančios jų teritorijose. Parengtose programose yra detalizuojama kokių būtent veiksmų nutarta imtis. Saugios aplinkos išsaugojimas vertintinas kaip prioritetas, kuris įtakoja ir visuomenės normalias gyvenimo sąlygas. Skiriamomis pajamomis siekiama, kad ne

tik aplinkos būklė neblogėtų, tačiau norima ją pagerinti. Vykdomais veiksmais yra pašalinami esantys aplinkos taršos šaltiniai bei kompensuojamas sukeltas neigiamas poveikis aplinkai. Be to, rūpinantis gamtine aplinka yra sukuriama teritorijų norimas įvaizdis. Siekiant išpuoselėtos, estetiškai atrodančios aplinkos yra kuriami gėlynai bei želdynai. Nepamirštami darbai susiję su medžių sodinimu bei jų priežiūra ir vykdomi kiti reikšmingi darbai. Taigi, iš savivaldybės biudžetų skiriamų lėšų yra pasiekiami svarbūs tikslai susiję su aplinkos apsauga.

4. EUROPOS SAJUNGOS STRUKTŪRINIŲ FONDŲ LĖŠŲ ĮTAKA APLINKOS APSAUGAI SAVIVALDYBĖSE

Savivaldybės siekdamos įgyvendinti įvairias aplinkos apsaugos priemones gali panaudoti lėšas ne tik iš savivaldybės biudžeto ar savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos. Dėl šios priežasties yra būtina atskleisti kitą pagrindinį galimą finansavimo šaltinį. Pastebėtina, kad dažniausiai priemonės yra realizuojamos naudojant sumas iš kelių šaltinių.

Europos Sąjungos (toliau - ES) struktūrinių fondų lėšos gali reikšmingai prisidėti vykdant savivaldybėse svarbius projektus. Pastebėtina, kad pirmiausia Lietuvos Respublika nusistato savo prioritetines kryptis, kurias nori įgyvendinti iš ES struktūrinių fondų lėšų ir jas įtraukia į veiksmų programą. Lietuvos Respublikos finansų ministerija teikia ją ir partnerystės sutartį Europos Komisijai ir po derybų ji patvirtina veiksmų programą, kurioje nurodoma kokių veiksmų bus imtasi, sumos skiriamos atitinkamoms kryptims ir siekiami rezultatai. Atsižvelgiant į tai ministerijoms yra numatomos lėšos, kurias jos administruoja finansavimo laikotarpyje. Ministerijos nustato atitinkamas priemones, kad prioritetai būtų įgyvendinti. Taip pat rengia bei patvirtina dokumentus, kuriuose yra įtvirtinta projektų finansavimo tvarka. Po to yra paskelbiama, kad yra galima pateikti paraiškas pagal numatytas priemones.

Svarbu yra tai, kad savivaldybės gali gauti finansavimą projektams iš visų rūšių priemonių, bet procedūros pagal kurias projektai atsiduria finansuotinių projektų sąrašė yra skirtingos. Kai projektas atsiduria sąrašė yra galima rengti investicinį projektą ir paraišką bei laukti įvertinimo. Jeigu jis yra teigiamas gaunamas finansavimas.

Priemonių lėšos gali būti planuojamos keliais būdais: valstybės projektų; regioninių projektų; konkursiniu; tęstiniu. Pirmuoju būdu, sąrašus sudaro Aplinkos ministerija ministro įsakymu. Antruoju atveju projektų sąrašus sudaro regionų plėtros tarybos. Būtina atlikti parengiamuosius veiksmus prieš sudarant tokius projektų sąrašus. Taigi, kiekvienai priemonei Aplinkos ministerija sudaro projektų finansavimo sąlygų aprašą ir jame nurodoma kiek lėšų priemonei skirta, koks ES finansavimo intensyvumas, atskleidžiama kokios yra tinkamos išlaidos, kas yra tinkami pareiškėjai, iki kada projektai turi būti įgyvendinti ir kokie rezultatai pasiekti. Svarbu, kad regionų projektų atveju yra įtvirtinta kiek lėšų skiriama kiekvienam regionui ir kokie privalo būti pasiekti rezultatai už šiuos pinigus. Kai yra

patvirtinamas projektų finansavimo sąlygų aprašas, valstybės projektų atveju – ministerija, o regionų projektų atveju- regionų plėtros tarybos, skelbia kvietimą parengti ir teikti vertinimui investicinius projektus, kurie sudaromi atsižvelgiant į centrinės projektų valdymo agentūros metodiką. Tik tada, jeigu investicinis projektas įvertinamas teigiamai, visas projektas yra įtraukiamas į sąrašą. Tokiu atveju pareiškėjas turi teisę pateikti paraišką aplinkos projektų valdymo agentūrai. Būtent ji įvertina paraiškas ir pateikia rekomendacijas aplinkos ministrui ar skirti projektui finansavimą, kuris priima galutinį sprendimą. Įgyvendinančioji institucija su atrinktais projektų pareiškėjais pasirašo sutartis. Projektai yra įgyvendinami iš Lietuvos Respublikos biudžeto lėšų, o vėliau šios sumos deklaruojamos Europos Komisijai, kuri kompensuoja išlaidas Lietuvos Respublikai. Projektų lygyje esant atitinkamoms sąlygos gali būti ir avansiniai mokėjimai. Pareiškėjai už atliktus darbus teikia mokėjimo prašymus aplinkos projektų valdymo agentūrai, kuri patikrinusi juos ir faktinį darbų atlikimą apmoka sąskaitas, bet faktiškai pinigai tenka iš valstybės išdo.

Be to, šiuo metu ES finansavimo intensyvumas 85 procentai, bet jis turi būti išlaikytas visos struktūrinės paramos lygyje. Visa tai lemia, kad atskirose priemonėse intensyvumas gali būti 100 procentų arba ir 50 procentų, koks jis bus yra numatoma projektų finansavimo sąlygų apraše.

Galimi atvejai, kai projektai yra nutraukiami ar pareiškėjai jų atsisako ir tada lėšos perskirstomos kitiems projektams. Jeigu lėšos panaudojamos projektams, bet rezultatai nepasiekiami, pareiškėjai dalį lėšų turi grąžinti.

Taigi, savivaldybės siekdamos iš ES struktūrinių fondų gauti finansavimą aplinkos apsaugos priemonėms turi vadovautis nustatytais reikalavimais. Projektai turi atitikti siekiamus tikslus nustatytus ES fondų investicijų veiksmų programoje, kurioje nurodoma ir investicinio prioriteto įgyvendinimo veiklos bei privalo atitikti ir kitas sąlygas, kurios yra nustatytos jais planuojamoms vykdyti veikloms ir patiems jų pareiškėjams. Būtina paraiškas pateikti nurodytu terminu ir užpildyti tinkamai siekiant gauti lėšas. „Apskritai, visa sistema – procedūrų ir pasiruošimo prasme gana sudėtinga, todėl Administracija turi itin kruopščiai ir atidžiai rengti paraiškas, kad būtų galima gauti finansavimą įvairiems projektams“⁹⁴.

Konkrečių projektų vykdytojais yra laikomi subjektai, kurie sulaukę pasiūlymo ir sudarė projektų administravimo bei finansavimo sutartis. Analizuojant jau patvirtintų

⁹⁴ Interviu su Klaipėdos rajono savivaldybės meru Vaelovu Dačkausku 2018 m. rugsėjo 28 d. [interaktyvus]. <<https://www.klaipedos-r.lt/go.php/lit/Europos-sajungos-investicijos--ne-tik-pastatu-remontui>>. [žiūrėta 2019 m. vasario 21 d.].

priemonių sąrašą yra galima konstatuoti, kad savivaldybių administracijos gali teikti paraiškas dėl tokių priemonių, kaip: aplinkos oro kokybės gerinimo, geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo ūkio gerinimo, kraštovaizdžio apsaugos, saugomų teritorijų ir valstybinės reikšmės parkų tvarkymo, pritaikymo lankymui, pajūrio juostos tvarkymo, užterštų teritorijų tvarkymo, vandens telkinių būklės gerinimo. Pavyzdžiui, pareiškėjais nurodyti yra „Anykščių, Molėtų, Utenos, Zarasų, Visagino savivaldybių administracijos projektams susijusiems su kraštovaizdžio apsauga“⁹⁵. Atkreiptinas dėmesys į skirtus finansavimus siekiant įgyvendinti projektus su kraštovaizdžio apsauga. Vieni iš tokių, kuriems skyrė yra „Kazlų Rūdos savivaldybės administracija, Šiaulių, Utenos rajonų savivaldybių administracijos“⁹⁶. Taip pat įgyvendintinas projektas „kraštovaizdžio būklės gerinimas Šiaulių mieste ir finansavimą sudaro iš ES struktūrinių fondų gautina suma 25990,11 eurų bei Šiaulių miesto savivaldybės biudžeto lėšos – 3793,88 eurų“⁹⁷. Kupiškio rajono savivaldybės administracija yra gavusi finansavimą realizuoti uždavinį – „sumažinti miestuose kietųjų dalelių ore ir cheminių medžiagų grunte pavojaus sveikatai ir aplinkai taršos lygį“⁹⁸. Iš ES struktūrinių fondų projektui „aplinkos oro kokybės gerinimas Šiaulių mieste skirta 428256,22 eurų ir savivaldybė prisidėjo 64238,44 eurų“⁹⁹.

Klaipėdos rajone ypač tam tikrose vietovėse egzistuoja problema dėl potvynių. Jų metu žalą patiria ne tik patys gyventojai, bet neigiamas poveikis sukiamas ir ekosistemoms. Siekiant apriboti potvynių sukiamas grėsmes yra būtina imtis atitinkamų priemonių. Norint jas įgyvendinti yra reikalingas nemažas finansavimas. Dėl šios priežasties buvo siekiama gauti lėšų iš ES struktūrinių fondų ir pateikta paraiška. Projektas pripažintas finansuotinu ir pasirašius sutartį Klaipėdos rajono savivaldybės administracija tapo jo vykdytoju. Vykdyto

⁹⁵ Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija priemonė 05.5.1- APVA-R-019 „Kraštovaizdžio apsauga“ iš ES struktūrinių fondų lėšų siūlomų bendrai finansuoti Utenos regiono projektų sąrašas. Patvirtintas Utenos regiono plėtros tarybos 2016 m. rugsėjo 28 d. sprendimu Nr. 51/7S-35.

⁹⁶ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas dėl finansavimo skyrimo projektams, pateiktiems pagal 2014-2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioriteto „aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ 05.5.1-APVA-R-019 priemonę „kraštovaizdžio apsauga“. 2019 m. vasario 11 d. Nr. D1-77.

⁹⁷ Kraštovaizdžio būklės gerinimas Šiaulių mieste. [interaktyvus]. Prieiga per internetą <<http://www.siauliai.lt/index.php?1549791397>>. [žiūrėta 2019 m. vasario 24 d.].

⁹⁸ Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas dėl finansavimo skyrimo projektui, pateiktam pagal 2014-2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioriteto „aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ 05.6.1-APVA-V-020 priemonę „užterštų teritorijų tvarkymas“. Suvestinė redakcija nuo 2018 m. liepos 17 d., Nr. D1-896.

⁹⁹ Kraštovaizdžio būklės gerinimas Šiaulių mieste. [interaktyvus]. Prieiga per internetą <<http://www.siauliai.lt/index.php?1549791397>>. [žiūrėta 2019 m. vasario 24 d.].

laikotarpiu naudojamos lėšos gautos iš ES struktūrinių fondų sudaro „1029854,00 eurų, o savivaldybė skyrė 83501,79 eurų“¹⁰⁰.

Aplinkai žalą sukelia ir netinkamai tvarkomos atliekos. Tai lemia tokios priežastys, kaip neišplėtotą atliekų tvarkymo infrastruktūrą, netinkamai informuota visuomenė. Norint pakeisti esamą situaciją būtina didinti asmenų sąmoningumą ir rūšiuoti atliekas bei jas perdirbti. Dėl šios priežasties privalo būti pasirūpinta tinkamomis atliekų šalinimo vietomis bei kitais įtakojančiais veiksniais. Kadangi yra numatyta galimybė gauti finansavimą iš ES struktūrinių fondų priemonei komunalinių atliekų tvarkymo infrastruktūros plėtra, Klaipėdos rajono savivaldybės administracija nusprendė įgyvendinti veiklą šioje srityje pasinaudojant gautinomis sumomis. Ji vykdė projektą „komunalinių atliekų rūšiuojamojo surinkimo infrastruktūros plėtra Klaipėdos rajone, kurio realizavimui suteikta 1303930,49 eurų ir iš savivaldybės biudžeto 230105,38 eurų suma“¹⁰¹.

Suprantama, kad egzistuojant įvairesnėms aplinkos apsaugos problemoms finansuojamos prie ES fondų investicijų veiksmų programos konkrečių prioritetų priskirtinos skirtingos priemonės. Viena iš jų yra užterštų teritorijų tvarkymo. Tokių priemonių įgyvendinimo neretai reikia imtis skirtinguose rajonuose. Dažniausiai teritorijas užteršia subjektai vykdančys veiklą, kurie turi pareigą jas sutvarkyti. Būtina pašalinti teršalus, nes ne tik jų židinyje tai neigiamai veikia aplinką, tačiau užterštumas gali pasklisti į šalia esančias teritorijas ir sukelti vis didesnę žalą. Tarša galima dėl naftos, kurią netinkamai tvarkė, taip nutiko Alytaus mieste, kuriame anksčiau veikė naftos bazė. Savivaldybė siekia sutvarkyti užterštą teritoriją, nes iš jos tarša sklido ir yra grėsmė, kad plis ateityje. Pastebėtina, kad savivaldybė skelbia viešųjų pirkimų konkursus, kad surastų tinkamus subjektus, kurie yra kompetentingi vykdyti reikiamus veiksmus. Užterštai teritorijai išvalyti „skirtas ES Sanglaudos fondo (daugiau kaip 162 tūkst. eurų) ir dalinis Alytaus miesto savivaldybės biudžeto (8,5 tūkst. eurų) finansavimas“¹⁰². Šiauliu mieste, taip pat, siekiama realizuoti

¹⁰⁰ Potvynių rizikos mažinimo priemonių įgyvendinimas Svencelės polderyje. [interaktyvus]. Prieiga per internetą <<https://klaipedos-r.lt/go.php/lit/Potvyniu-rizikos-mazinimo-priemoniu-igyvendinimas-svenceles-polderyje>>. [žiūrėta 2019 m. vasario 23 d.].

¹⁰¹ Komunalinių atliekų rūšiuojamojo surinkimo infrastruktūros plėtra Klaipėdos rajone. [interaktyvus]. Prieiga per internetą <<https://klaipedos-r.lt/go.php/lit/Komunaliniu-atlieku-ruiuojamojo-surinkimo-infrastrukturos-pletra-klaipedos-rajone>>. [žiūrėta 2019 m. vasario 23 d.].

¹⁰² Valoma užteršta buvusi Alytaus naftos bazės teritorija. [interaktyvus]. Prieiga per internetą <<https://www.alytus.lt/documents/10180/28049257/Valoma%20u%C5%BEter%C5%A1ta%20buvusi%20Alytaus%20naftos%20baz%C4%97s%20teritorija.pdf>>. [žiūrėta 2019 m. vasario 23 d.].

panašų projektą, kuriam iš „ES struktūrinių fondų skirta 2035266,00 eurų, o savivaldybės biudžeto 107120,00 eurų“¹⁰³.

Savivaldybės siekia sumažinti oro taršą ir viena iš priemonių, kuri prisideda prie šio tikslo įgyvendinimo yra tinkamų dviračių, pėsčiųjų takų įrengimas. Skatinantis gyventojus rinktis aplinkai žalingo poveikio nesukeliantias transporto priemones ir suteikiantis saugią infrastruktūrą. Tokios iniciatyvos yra imtasi Alytaus mieste, kuriame pasinaudojant „projekto finansavimu pagal 2014-2020 metų ES fondų investicijų veiksmų programos 4 prioriteto „energijos efektyvumo ir atsinaujinančių išteklių energijos gamybos ir naudojimo skatinimas“ ir esančia priemone „pėsčiųjų ir dviračių takų rekonstrukcija ir plėtra“ yra gauta iš Europos regioninės plėtros fondo 113619,56 eurų“¹⁰⁴.

Pastebėtina, kad itin svarbu, kad projektams įgyvendinti skirtos lėšos būtų naudojamos tinkamai ir atsižvelgiant į nustatytus reikalavimus. Dėl šios priežasties yra aktualūs ne tik ES teisės aktai, Lietuvos Respublikos įstatymai, sutartys, veiksmų programa, bet ir kiti dokumentai. Pavyzdžiui, Alytaus miesto savivaldybėje priimtas administracijos projektų ir programų administravimo tvarkos aprašas. Jame įtvirtinta, kad „už tinkamą projekto įgyvendinimą yra atsakingi administracijos direktoriaus įsakymu paskirti atsakingi asmenys (projekto darbo grupė) pagal jų atliekamas funkcijas“¹⁰⁵. Taigi, atskleidžiamos konkrečios priskirtos funkcijos, kurias atlieka projekto vadovas, statybos vadovas, projekto finansininkas bei jų teisės. Nustatytos ir projektų dokumentų saugojimo, išlaidų apmokėjimo tvarkos bei pačių projektų viešinimui taikomi reikalavimai.

Konstatuotina, kad savivaldybės iš šio šaltinio įgyvendina įvairias priemones, kurios prisideda prie aplinkos apsaugos.

¹⁰³ Buvusios naftos bazės su aplinkinėmis teritorijomis Šiaulių m., Aviacijos g., sutvarkymas. [interaktyvus]. Prieiga per internetą <<http://www.siauliai.lt/index.php?1549791397>> . [žiūrėta 2019 m. vasario 24 d.].

¹⁰⁴ Dviračių trasų infrastruktūros įrengimas nuo Putinų g. žiedo Pramonės gatvėje, Alytaus mieste. [interaktyvus]. Prieiga per internetą

<https://www.alytus.lt/documents/10180/21696978/%2BDviraciui%20takai%20Pramones%20g_Informacija%20tinklapiui%20%28003%29.pdf>. [žiūrėta 2019 m. vasario 24 d.].

¹⁰⁵ Alytaus miesto savivaldybės administracijos projektų ir programų administravimo tvarkos aprašas.

Patvirtintas Alytaus miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2011 m. liepos 22 d. įsakymu Nr. DV-511, II d. 5 p.

IŠVADOS

1. Atsižvelgus į Lietuvos Respublikos Konstituciją ir įstatymus yra galima pagrįstai konstatuoti, kad savivaldybių viena iš funkcijų yra aplinkos apsauga. Jos turinys platus ir lemia, kad rūpinamasi visais aplinkos elementais. Konkrečių priemonių įgyvendinimas pasirenkamas atsižvelgiant į aplinkai neigiamą poveikį sukeliančius veiksnius atitinkamoje teritorijoje. Savivaldybės vykdydamos šią funkciją siekia užtikrinti, kad aplinkos būklė būtų tinkama, visuomenė turėtų saugias gyvenimo sąlygas ir turimų gamtos išteklių racionalų naudojimą.
2. Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialioji programa yra svarbiausia finansuojant aplinkos apsaugos priemones savivaldybėse. Ji suteikia reikiamas pajamas, kad savivaldybės galėtų imtis atitinkamų veiksmų šioje srityje ir įgyvendintų aplinkos apsaugos funkciją. Pastebėtina, kad lėšos iš jos gali būti naudojamos tik tokioms priemonėms, kurios yra įtvirtintos Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatyme. Daugiausiai pajamų į ją įskaitoma iš atitinkamų mokesčių, pavyzdžiui, už teršalų išmetimą į aplinką. Taip pat patenka sumos sumokėtos, kaip baudos, želdinių atkuriamosios vertės kompensacija ir kitos lėšos. Savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos pajamos yra laikomos atskiroje savivaldybės biudžeto sąskaitoje ir kokios priemonės teritorijoje bus įgyvendinamos yra planuojama. Svarbu tai, kad būtent iš programos lėšų, neįskaitant surinktų mokesčių už medžiojamųjų gyvūnų išteklių naudojimą yra skiriama 20 procentų savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiajai programai, o likusieji 80 procentų skiriami aplinkos apsaugos priemonėms. Savivaldybėms būtina tinkamai įgyvendinti programą, nes tais atvejais, kai iš jos skiriamos sumos priemonėms, kurios nenumatytos įstatyme yra privaloma tokias lėšas pervesti į valstybės išdą.
3. Iš savivaldybių biudžetų yra skiriamos lėšos vykdyti aplinkos apsaugos priemones, kurios numatytos atitinkamose programose. Savivaldybės turi kompetenciją savarankiškai nuspręsti kokiems veiksams aplinkos apsaugos srityje skirti finansavimą iš tokio šaltinio. Atsižvelgiant į savivaldybių praktiką yra konstatuotina, kad jos vykdo panašias priemones, tačiau esamą ir skirtingų, kadangi tai lemia atitinkamoje teritorijoje egzistuojančios problemos.

4. Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšos gali būti skiriamos vykdyti savivaldybėse įvairias aplinkos apsaugos priemones. Savivaldybės siekia gauti finansavimą iš tokio šaltinio ir pateikia paraiškas. Svarbu, kad projektams gautos sumos būtų naudojamos atsižvelgiant į nustatytus kriterijus.
5. Apskritai vertinant aplinkos apsaugos finansavimas savivaldybėse yra tinkamas, tačiau esama taisytinių dalykų. Pirmiausia yra manytina, kad galėtų būti keičiamas įskaitymas didesnio tarifo mokesčio už aplinkos teršimą, kuris pagal galiojanti reglamentavimą patenka į valstybės biudžetą. Kadangi didesnė tarša yra sukeliama atitinkamose savivaldybėse ir būtų tikslinga, kad dalis iš didesnio tarifo mokesčio už aplinkos teršimą tektų į tų savivaldybių biudžetus, kuriose yra toks taršos šaltinis. Šios gautos sumos būtų skiriamos įgyvendinti savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemones. Sekantis dalykas yra dėl mokesčio už angliavandenilių išteklių dalies nustatytos naudojimo paskirties. Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiajai programai tenka pusę t.y. 5 procentai iš šio mokesčio į savivaldybių biudžetus gautinos sumos ir visa tenkanti baudos dalis, todėl manytina efektyviau būtų, kad likusiems 5 procentams nebūtų nustatyta naudojimo paskirtis ir savivaldybės galėtų savarankiškai spręsti. Taip pat savivaldybės visuomenės sveikatos rėmimo specialiajai programai finansavimas galėtų būti skiriamas ne iš savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos, nes iš jos skiriamos lėšos būtų įgyvendinti aplinkos apsaugos priemonės. Būtų naudinga, kad įstatyme įtvirtintų subjektus galinčius pateikti paraiškas finansuoti savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemones, nes savivaldybėse yra skirtumų.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Teisės norminiai aktai:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Valstybės žinios*, 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 1992, Nr. 5-75.
3. Lietuvos Respublikos aplinkos monitoringo įstatymas. *Žin.* 1997, Nr. 112-2824, *Žin.*, 2006, Nr. 57-2025.
4. Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės įstatymas. *Žin.* 2002, Nr. 72-3017.
5. Lietuvos Respublikos angliavandenilių išteklių mokesčio įstatymas. *Lietuvos aidas*, 1992, Nr. 206-0, *TAR*, 2014, Nr. XII-1381.
6. Lietuvos Respublikos biudžeto sandaros įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Žin.* 1990, Nr. 24-596.
7. Lietuvos Respublikos gyventojų pajamų mokesčio įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). 2002, Nr. 73-3085.
8. Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas. *Valstybės žinios*. 1994, Nr. 55-1049, *Žin.* 2011, Nr. X-1722.
9. Lietuvos Respublikos loterijų ir lošimų mokesčio įstatymas. *Žin.* 2001, Nr. 43-146.
10. Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymas. *Žin.* 2002, Nr. 65-2634.
11. Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, Nr. 47-1469, *Žin.*, 2002, Nr. 13-474.
12. Lietuvos Respublikos paveldimo turto mokesčio įstatymas. *Žin.* 2002, Nr. 123-5531.
13. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas. *Žin.* 2005, Nr. 76-2741.
14. Lietuvos Respublikos rinkliavų įstatymas. *Žin.* 2000 m., Nr. 52-1484.
15. Lietuvos Respublikos 2019 m. valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas. 2018 m. gruodžio 11 d. Nr. XIII-1710.
16. Lietuvos Respublikos žemės mokesčio įstatymas. *Žin.* 1992, Nr. 21-612, *Žin.*, 2011, Nr. 163-7743.

17. Lietuvos Respublikos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*. 2003, Nr. 61-2760.
18. Lietuvos Respublikos mokesčio už valstybinius gamtos išteklius įstatymas. *Valstybės žinios*, 1991, Nr. 11-274, *Žin*, 2006, Nr. 65-2382.
19. Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. gegužės 14 d. nutarimu Nr. 543 (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. rugsėjo 29 d. nutarimu Nr. 1046 redakcija).
20. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2014 metų spalio 8 d. įsakymu Nr. D1-814 priimtos, savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitos formos pildymo taisyklės.
21. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas. 2011 m. kovo 4 d., Nr. D1-201, dėl savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo patikrinimo tvarkos aprašo, savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitos formos ir savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių vykdymo ataskaitos formos pildymo taisyklių patvirtinimo (su pakeitimais ir papildymais).
22. Lietuvos Respublikos želdynų įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Žin*. 2007, Nr. 80-3215.
23. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos parengtos savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų naudojimo rekomendacijos 2017 m.
24. Mokesčių ir kitų įmokų į biudžetus apyskaita 2018 m. gruodžio 31 d. (patikslinta). Pateikta valstybinės mokesčių inspekcijos prie Lietuvos Respublikos finansų ministerijos.
25. Alytaus miesto savivaldybės tarybos 2016 m. sausio 28 d. sprendimu Nr. T-20, patvirtinta Alytaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2015 metų priemonių vykdymo ataskaita [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą: <<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d79d2bd0c9ba11e5a141fec4d43d786?jfwid=-je7i1sz0t>>.

26. Kauno miesto savivaldybės tarybos sprendimu 2019 m. vasario 5 d., Nr. T-3, patvirtintas Kauno miesto savivaldybės 2019-2021 m. strateginio veiklos plano 3 priedas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 2 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.kaunas.lt/investicijos/strateginiai-dokumentai/strateginiai-veiklos-planai/>>.
27. Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2018 m. gruodžio 14 d. sprendimu Nr. T1-332, patvirtintas Mažeikių rajono savivaldybės strateginis veiklos planas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.mazeikiai.lt/savivaldybe/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/ma%C5%BEEiki%C5%B3-rajono-savivaldyb%C4%97s-strateginiai-veiklos-planai/>>.
28. Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2018 m. spalio 16 d. sprendimu Nr. T1-266, patvirtinta aplinkos apsaugos ir sveikatos programa [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.mazeikiai.lt/savivaldybe/administracine-informacija/planavimo-dokumentai/ma%C5%BEEiki%C5%B3-rajono-savivaldyb%C4%97s-strateginiai-veiklos-planai/>>.
29. Mažeikių rajono savivaldybės tarybos 2018 m. sausio 26 d. sprendimu Nr. T1-15, patvirtinta Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2017 metų priemonių vykdymo ataskaita [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.mazeikiai.lt/savivaldybe/struktura-ir-kontaktai/administracija/aplinkos-apsaugos-asmens-ir-visuomen%C4%97s-sveikatos-skyrius/specialioji-programa/specialiosios-programos-ataskaita/>>.
30. Utenos rajono savivaldybės tarybos 2016 m. vasario 18 d. sprendimu Nr. TS-36, patvirtinta Utenos rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2016 metų priemonių vykdymo ataskaita [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą: <<https://www.utena.lt/index.php/aplinkos-apsauga/aplinkos-apsaugos-remimo-specialioji-programa>>.
31. Šiaulių miesto savivaldybės tarybos 2016 m. vasario 25 d. sprendimu Nr. T-37, patvirtinta Šiaulių miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2015 metų priemonių vykdymo ataskaita [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m.

- vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:<file:///C:/Users/User/Downloads/T-37_sprendimas.pdf>.
32. Alytaus miesto savivaldybės tarybos 2016 m. sausio 28 d. sprendimu Nr. T-20, patvirtinta Alytaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2015 metų priemonių vykdymo ataskaita [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:
<<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d79d2bd0c9ba11e5a141fec4d43d786?jfwid=je7i1sz0t>>.
33. Molėtų rajono savivaldybės tarybos projekto 2017 m. vasario mėn. sprendimu Nr.B1 patvirtinta, Molėtų rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2016 metų priemonių vykdymo ataskaita [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:<<https://www.moletai.lt/go.php/lit/DEL-MOLETU-RAJONO-SAVIVALDYBES-2016-M-APLINKOS-APSAUGOS-REMIMO-SPECIALIOSIOS-PROGRAMOS-PRIEMONIU-PATVIRTINIMO/8/7/116>>.
34. Akmenės rajono savivaldybės tarybos 2017 m. sausio 26 d. sprendimu Nr.T2-24, patvirtinta Akmenės rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2016 metų priemonių vykdymo ataskaita [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:<<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/f4dcb8b2d80911e69c5d8175b5879c31>>.
35. Kėdainių rajono savivaldybės tarybos 2017 m. vasario 17 d. sprendimu Nr. TS-21, patvirtinta Kėdainių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2016 metų priemonių vykdymo ataskaita [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:<<http://www.kedainiai.lt/index.php?4058541209>>.
36. Jurbarko rajono savivaldybės tarybos 2017 m. vasario 23 d. sprendimu Nr. T2-30, patvirtinta Jurbarko rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2016 metų priemonių vykdymo ataskaita [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:<<https://www.jurbarkas.lt/index.php?1837108428>>.
37. Kauno rajono savivaldybės tarybos 2017 m. vasario 23 d. sprendimu Nr. TS-62, patvirtinta Kauno rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2016 metų priemonių vykdymo ataskaita [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m.

- vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:<<https://www.krs.lt/savivaldybe/teisine-informacija/vie%C5%A1inami-tarybos-sprendimai/?p=13>>.
38. Šalčininkų rajono savivaldybės tarybos 2016 m. vasario 12 d. sprendimu Nr. PR-430, patvirtinta Šalčininkų rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2015 metų priemonių vykdymo ataskaita [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:<<http://salcininkai.lt/lit/Del-salcininku-rajono-savivaldybes-aplinkos-apsaugos-remimo-specialiosios-programos-2015-metu-priemoniu-vykdyto-ataskaitos-patvirtinimo-nr-pr-430/8/70/50894>>.
39. Alytaus miesto savivaldybės tarybos 2017 m. sausio 26 d. sprendimu Nr. T-5, patvirtinta Alytaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2016 metų priemonių vykdymo ataskaita [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:
<<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b6ab1960e6be11e6be918a531b2126ab?jfwid=-ji9gsy62d>>.
40. Radviliškio rajono savivaldybės tarybos 2017 m. vasario 15 d. projektas Nr. TSP-17, Radviliškio rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2016 metų priemonių vykdymo ataskaita [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:< <http://radviliskis.lt/index.php?3093046735>>.
41. Kauno miesto savivaldybės tarybos 2018 m. vasario 6 d. sprendimu Nr. T-14, patvirtintas Kauno miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2018 metų priemonių finansavimo planas [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:< <http://www.kaunas.lt/aplinka/aplinkos-apsaugos-remimo-specialioji-programa/>>.
42. Ignalinos rajono savivaldybės tarybos 2017 m. vasario 15 d. sprendimu Nr. T-9, patvirtinta Ignalinos rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2016 metų priemonių vykdymo ataskaita [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:< <http://www.ignalina.lt/>>.
43. Šilutės rajono savivaldybės tarybos 2017 m. vasario 23 d. sprendimu Nr. T1 projektas dėl Šilutės rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2016 metų priemonių vykdymo ataskaitos [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:
<<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/bc72bc40ee0211e6be918a531b2126ab>>.

44. Šilutės rajono savivaldybės tarybos 2018 m. vasario 20 d. sprendimu Nr. T1 projektas dėl Šilutės rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2017 metų priemonių vykdymo ataskaitos [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:< <https://www.silute.lt/>>.
45. Palangos miesto savivaldybės tarybos 2018 m. vasario 15 d. sprendimu Nr. T-5, patvirtinta Palangos miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2017 metų priemonių vykdymo ataskaita [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:< <http://www.palanga.lt/>>.
46. Kelmės rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2016 metų priemonių vykdymo ataskaita, patvirtinta Kelmės rajono savivaldybės tarybos 2017 m. vasario 23 d. sprendimu Nr. T-46 [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:
<<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d38212d0fceb11e6ae41f2dbc54c44ce?positionInSearchResults=28&searchModelUUID=2adc591a-2f3b-4047-b40d-e72b81c3ec42>>.
47. Panevėžio rajono savivaldybės tarybos 2017 m. vasario 23 d. projektas dėl Panevėžio rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2016 metų priemonių vykdymo ataskaitos [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:< <http://www.panrs.lt/>>.
48. Lazdijų rajono savivaldybės tarybos 2017 m. vasario mėn. projektas dėl Lazdijų rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2016 metų priemonių vykdymo ataskaitos [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:<<https://www.lazdijai.lt/lit/Del-lazdiju-rajono-savivaldybes-aplinkos-apsaugos-remimo-specialiosios-programos-2016-metu-priemoniu-vykdy-mo-ataskaitos/8/106/985101>>.
49. Telšių rajono savivaldybės tarybos 2017 m. vasario mėn. projektas dėl Telšių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2016 metų priemonių vykdymo ataskaitos [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:< <http://www.telsiai.lt/>>.
50. Vilniaus miesto savivaldybės tarybos 2017 m. kovo 22 d. sprendimu Nr. 1-865, patvirtinta Vilniaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios

- programos 2017 metų priemonių vykdymo ataskaita [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:< <https://vilnius.lt/lt/>>.
51. Alytaus miesto savivaldybės tarybos 2018 m. vasario 1 d. sprendimu Nr. T-15, patvirtinta Alytaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2017 metų priemonių vykdymo ataskaita [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:< <http://www.ams.lt:8080/va/default.aspx?Id=3&DocId=50463>>.
52. Trakų rajono savivaldybės tarybos 2018 m. vasario 15 d. sprendimu Nr. S1-, 7 priedas, Trakų rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2018 metų priemonių sąmata [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:< <http://www.trakai.lt/>>.
53. Rokiškio rajono savivaldybės tarybos 2018 m. sausio 23 d. sprendimu Nr. TS, projektas dėl Rokiškio rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2018 metų priemonių vykdymo ataskaitos [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:< <http://www.rokiskis.lt/lt/pradzia.html>>.
54. Mažeikių rajono savivaldybės tarybos patvirtinta 2018 m. kovo 30 d. sprendimu Nr. T1-82, Mažeikių rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2018 metų sąmata [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:
<<http://www.mazeikiai.lt/savivaldybe/struktura-ir-kontaktai/administracija/aplinkos-apsaugos-asmens-ir-visuomen%C4%97s-sveikatos-skyrius/specialioji-programa/specialiosios-programos-s%C4%85mata/>>.
55. Rokiškio rajono savivaldybės tarybos 2018 m. sausio 23 d. sprendimu patvirtinta Nr. TS-28, savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2018 metų priemonių vykdymo sąmata [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:< <http://www.rokiskis.lt/lt/pradzia.html>>.
56. Alytaus miesto savivaldybės tarybos patvirtintos 2018 m. vasario 1 d. sprendimu Nr. T-16, Alytaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos 2018 metų priemonės [interaktyvus]. [Žiūrėta 2019 m. vasario 3 d.]. Prieiga per internetą:< <http://www.ams.lt:8080/va/default.aspx?Id=3&DocId=50464>>.

57. Plungės rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos sudarymo ir vykdymo tvarkos aprašas, patvirtintas Plungės rajono savivaldybės tarybos 2018 m. spalio 25 d. sprendimu Nr. T1-219.
58. Paraiškų finansuoti aplinkos apsaugos priemonės iš Joniškio rajono savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos teikimo tvarkos aprašas, patvirtintas Joniškio rajono savivaldybės administracijos direktoriaus 2012 m. sausio 19 d. įsakymu Nr. A-55.
59. Panevėžio miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos rengimo, vykdymo ir kontrolės tvarkos aprašas. Patvirtintas Panevėžio miesto savivaldybės tarybos 2011 m. rugsėjo 29 d. sprendimu Nr. 1-9-9 (su pakeitimais).
60. Alytaus miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos priemonių rengimo, finansavimo, vykdymo ir lėšų panaudojimo kontrolės tvarkos aprašas, patvirtintas Alytaus miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2017 m. spalio 11 d. įsakymu Nr. DV-1264.
61. Neringos savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansavimo pajamų ir išlaidų planavimo, apskaitos, vykdymo ir kontrolės, ataskaitų teikimo tvarkos aprašas, patvirtintas Neringos savivaldybės tarybos 2017 m. rugpjūčio 24 d. sprendimu Nr. T1-154.
62. Palangos miesto savivaldybės aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos pajamų ir išlaidų planavimo, lėšų apskaitos, vykdymo ir kontrolės, ataskaitų teikimo tvarkos aprašas, patvirtintas Palangos miesto savivaldybės tarybos 2015 m. vasario 26 d. sprendimu Nr. T2-72.
63. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos savivaldybės regionų aplinkos apsaugos departamentams dėl savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšomis finansuojamų priemonių 2017 m. gegužės 2 d. Nr. (9-1)-D8-3245.
64. Ukmergės rajono savivaldybės biudžeto sudarymo ir vykdymo tvarkos aprašas. Patvirtintas Ukmergės rajono savivaldybės tarybos 2017 m. gegužės 25 d. sprendimu Nr. 7-131.
65. 2018-2020 m. Kėdainių rajono savivaldybės strateginio veiklos plano, patikslintos Kėdainių rajono savivaldybės tarybos 2018 m. rugsėjo 28 d. sprendimu Nr. TS-153 kultūros paveldo išsaugojimo, turizmo skatinimo ir vystymo programa; aplinkos apsaugos programa.

66. Patvirtinta savivaldybės tarybos 2019 m. sausio 28 d. sprendimu Nr. 1-6 Marijampolės savivaldybės 2019-2021 m. strateginiame veiklos plane numatyta aplinkos apsaugos programa.
67. Patvirtinta Trakų rajono savivaldybės tarybos 2019 m. vasario 7 d. sprendimu Nr. S1E, Trakų rajono savivaldybės 2018-2020 metų strateginio veiklos plano įgyvendinimo 2018 metais ataskaita.
68. Šiaulių miesto savivaldybės 2017-2019 metų strateginio veiklos plano programų 2017 metų įgyvendinimo ataskaitos, kurios patvirtintos Šiaulių miesto savivaldybės tarybos 2018 m. gegužės 3 d. sprendimu Nr. T-112.
69. Klaipėdos rajono savivaldybės strateginio veiklos plano 2018-2020 metų 1 priedas dėl 2018-2020 metų aplinkos apsaugos programos tikslų, uždavinių ir priemonių asignavimų suvestinė.
70. 2014-2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programa, priimta Europos Komisijos 2014 m. rugsėjo mėn. (su pakeitimu patvirtintu 2018 m. rugsėjo 24 d. sprendimu Nr. C(2018) 6019).
71. Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija priemonė 05.5.1-APVA-R-019 „Kraštovaizdžio apsauga“ iš ES struktūrinių fondų lėšų siūlomų bendrai finansuoti Utenos regiono projektų sąrašas. Patvirtintas Utenos regiono plėtros tarybos 2016 m. rugsėjo 28 d. sprendimu Nr. 51/7S-35.
72. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas dėl finansavimo skyrimo projektams, pateiktiems pagal 2014-2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioriteto „aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ 05.5.1-APVA-R-019 priemonę „kraštovaizdžio apsauga“. 2019 m. vasario 11 d. Nr. D1-77.
73. Kraštovaizdžio būklės gerinimas Šiaulių mieste [interaktyvus]. Prieiga per internetą <<http://www.siauliai.lt/index.php?1549791397>>.
74. Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas dėl finansavimo skyrimo projektui, pateiktam pagal 2014-2020 m. Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 5 prioriteto „aplinkosauga, gamtos išteklių darnus naudojimas ir prisitaikymas prie klimato kaitos“ 05.6.1-APVA-V-020 priemonę „užterštų teritorijų tvarkymas“. Suvestinė redakcija nuo 2018 m. liepos 17 d., Nr. D1-896.

75. Potvynių rizikos mažinimo priemonių įgyvendinimas Svencelės polderyje [interaktyvus]. Prieiga per internetą <<https://klaipedos-r.lt/go.php/lit/Potvyniu-rizikos-mazinimo-priemoniu-igyvendinimas-svenceles-polderyje>>.
76. Komunalinių atliekų rūšiuojamojo surinkimo infrastruktūros plėtra Klaipėdos rajone. [interaktyvus]. Prieiga per internetą <<https://klaipedos-r.lt/go.php/lit/Komunaliniu-atlieku-ruiuojamojo-surinkimo-infrastrukturos-pletra-klaipedos-rajone>>.
77. Valoma užteršta buvusi Alytaus naftos bazės teritorija. [interaktyvus]. Prieiga per internetą:
<<https://www.alytus.lt/documents/10180/28049257/Valoma%20u%C5%B4ter%C5%A1ta%20buvusi%20Alytaus%20naftos%20baz%C4%97s%20teritorija.pdf>>.
78. Buvusios naftos bazės su aplinkinėmis teritorijomis Šiaulių m., Aviacijos g., sutvarkymas. [interaktyvus]. Prieiga per internetą <<http://www.siauliai.lt/index.php?1549791397>> .
79. Dviračių trasų infrastruktūros įrengimas nuo Putinų g. žiedo Pramonės gatvėje, Alytaus mieste. [interaktyvus]. Prieiga per internetą <https://www.alytus.lt/documents/10180/21696978/%2BDviraciui%20takai%20Pramones%20g_Informacija%20tinklapiui%20%28003%29.pdf>.
80. Alytaus miesto savivaldybės administracijos projektų ir programų administravimo tvarkos aprašas. Patvirtintas Alytaus miesto savivaldybės administracijos direktoriaus 2011 m. liepos 22 d. įsakymu Nr. DV-511.
81. Visagino savivaldybės strateginio veiklos plano 2019-2021 m. projektas [interaktyvus]. Prieiga per internetą <<http://www.visaginas.lt/doclib/arxv0spnqane353jubbjf6h6747mp213>>. [Žiūrėta 2019 m. kovo 31 d.].
82. Strateginio planavimo savivaldybėse rekomendacijos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2014 m. gruodžio 15 d. nutarimu Nr. 1435.

Specialioji literatūra:

1. MARCIJONAS, A.; SUDAVIČIUS, B. *Ekologinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 1996.
2. MEDELIENĖ, A.; SUDAVIČIUS, B. *Mokesčių teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2011.

3. MICEIKIENĖ, V.; ČIULEVIČIENĖ, V. *Mokesčiai – kaip aplinkos taršą mažinantis ir aplinkos išteklius tausojantis instrumentas* [interaktyvus]. 2014, Nr. 1 (9), [žiūrėta 2019 m. kovo 5 d.]. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.15544/ssaf.2014.17>>.
4. SAVEIKYTĖ, G.; BUTVILAITĖ, A.; BUTKUVIENĖ, V.; LEIBUS, I. *Aplinkosauginių mokesčių įtaka aplinkos taršai ir gamtos išteklių naudojimui* [interaktyvus]. 2015, Vol. 37, Nr. 3:425-437. [žiūrėta 2019 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: <<http://mts.asu.lt/mtsrbid/article/view/957>>.
5. SLAVINSKAITĖ, N.; KREIZAITĖ, O.; STONYTĖ, M. *Gyventojų pajamų mokesčio įtaka savivaldybių pajamoms* [interaktyvus]. Technika. Mokslas – Lietuvos ateitis. 2015, Nr. 7 (2). [žiūrėta 2019 m. kovo 13 d.]. Prieiga per internetą: <<https://journals.vgtu.lt/index.php/MLA/article/view/2667>>.
6. SUDAVIČIUS, B.; VAITIEKIENĖ, E. *Savivaldybių specialiosios aplinkos apsaugos rėmimo programos: Teisinio reguliavimo probleminiai aspektai*. Jurisprudencija, 2014, Nr. 21 (4).
7. ŠILEIKIS, E. *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: TIC, 2005.
8. TUSKENYTĖ, V.; VOLUNGEVIČIUS, J. *Aplinkos apsaugos raidos problema Lietuvoje*. Geologija. Geografija. Lietuvos mokslų akademija. 2015, T 1. Nr. 3.
9. ŽVAIGŽDINIENĖ, I. *Materialinė atsakomybė už žalą aplinkai*. Vilnius: Justitia, 2008.

Teismų praktika:

1. Kauno apygardos administracinio teismo 2012 m. kovo 8 d. byla IV-119-505/2012.

SANTRAUKA

Aplinkos apsaugos finansavimas savivaldybėse

Magistro darbe analizuojamas aplinkos apsaugos finansavimas savivaldybėse. Rašant jį buvo naudojamas aprašomasis, analizės ir lyginamasis metodai. Norint pasiekti šio darbo tikslą yra nagrinėjama savivaldybių aplinkos apsaugos funkcija, savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialioji programa, savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos finansavimo šaltiniai, savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos lėšų panaudojimas, savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos procedūra ir jos lėšų naudojimo kontrolė bei atsakomybė, savivaldybių biudžetų įtaka aplinkos apsaugai, Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšų įtaka aplinkos apsaugos priemonėms savivaldybėse, savivaldybių praktika įgyvendinant aplinkos apsaugos funkciją. Magistro darbo tema aktuali, nes visose savivaldybėse yra imamas įvairių priemonių šioje veiklos srityje ir siekiant įgyvendinti jas yra būtinos lėšos. Dėl šios priežasties yra itin aktualu atskleisti jų praktiką ir išanalizuoti iš kokių šaltinių bei kokios priemonės gali būti finansuojamos.

Išanalizavus įvairius teisės aktus ir savivaldybių įgyvendinamas aplinkos apsaugos priemones galima pagrįstai konstatuoti, kad jų vykdomos aplinkos apsaugos funkcijos turinys yra platus. Pastebėtina, kad savivaldybių praktika šioje veiklos srityje yra panaši, tačiau esama ir skirtumų, kuriuos įtakoja teritorijoje egzistuojančios specifinės aplinkos problemos. Taip pat pagrindinis aplinkos apsaugos priemonių finansavimo šaltinis savivaldybėse yra savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialioji programa. Iš savivaldybių biudžetų yra skiriamas finansavimas šiai funkcijai vykdyti bei numatytos galimybės gauti lėšų iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų.

SUMMARY

Environment protection funding in municipalities

This master's thesis analyzes financing environmental protection in municipalities. To writing it was used descriptive, analysis, comparative methods. To achieve the purpose of this work was analyzed municipalities environmental protection function, special municipal environmental protection support programmes, special municipal environmental protection support programme's sources of funding, special municipal environmental protection support programme's use of funds, special municipal environmental protection support programme's procedure and control also responsibility for the use of its funds, the impact of municipal budgets on environmental protection, impact of European Union structural funds on environmental measures in municipalities, municipalities practice in implementing the environmental protection function. The topic of master's thesis is relevant, because in all municipalities various measures are taken in this area of activity and funds are needed to implement them. For this reason, it is particularly important to disclose their practices and to analyze the sources and measures that can be funded.

After analyzing various legal acts and municipal environmental protection measures, it can be reasonably stated that content of their environmental protection function is broad. It should be noted that municipal practice in this area of activity is similar, however is existing and differences, which influenced by specific environmental problems that exist in the area. Also the main source of funding for environmental measures in municipalities is special municipal environmental protection support programmes. Municipalities budgets are used to finance this function and is possibilities to receive funds from the European Union structural funds.